

[а. е. 2]

26. VII. 1940. В 11 1/2 пр[еди] об[ед] тръгнахме с аероплан (за мене за пръв път) за Виена. Чувствувах се всичкото време много добре. В Белград и Буданеща къси спирания. Във Виена стигнаме точно на 4 ч. Среща с Драганов. Според него виновници за поканата¹ бил Ст. Чапрашъков, bzw.* полк. Брукман². Вечеряхме с Richthofen³ и Hainburg на Kahlenberg при лошо време. В 10 1/2 ч. потеглихме със специален влак за Salzburg.

27. VII. 1940. Стигнахме към 5 ч. сутринта и останахме на гарата. В 8 часа ни откараха до най-близката гара, отдето в 10 1/4 ни върнаха обратно в Salzburg, за да стане официалното посрещане. Посрещнати бяхме от Ribbentrop, генерала, командващ местния гарнизон и многобройни чиновници, между които огромният шеф на протокола барон Dörnberg. Пред гарата почетна рота с музика, пред която минах. В първата кола с Ribbentrop до хотела Oesterhof; пред него доста много народ, който ни акламира. В хотела чакаха пристигналите от Берлин журналисти д-р Христов (докторанта), г-ца Стайкова (от „Днес“)⁴ и още един млад журналистот „Утро“⁵. В 12 ч. тръгнахме за Fusch (аз с Dörnberg), дето стигнахме в 12 1/2 ч., посрещнати пред входа на вилата от Ribbentrop. Вилата е стара четвъртита кула, служила като Jagdschloss** на брега на езерото.

Преди обяда отделихме се с R[ibbentrop], Попов и един секретар. R[ibbentrop] започна едно дълго изложение, за да обясни тяхната балканска политика. Из-

* А също така и.

** Ловен замък.

тъкна военното другарство с България от световната война, на което отдава голямо значение⁶. Желаят да поддържат мир на Балканите. Нямат никакви териториални интереси. Интересуват ги само като стопанско пространство, макар сега не толкова много, както по-рано. Специално за петрола нямат сега толкова нужда, поради големите запаси, синтетичното добиване на бензина и заместването му при камионите с други газове. Ако избухнат размирици⁷, те съвсем ще се дезинтересират⁷.

Румънският крал⁸ писал на фюрера, който отговорил телеграфически, като му препоръчал да се споразумее със съседите. Вчерашното посещение на румъните било като отговор на телеграмата, обаче доколкото разбрах имало и второ много подробно писмо, с което кралят обяснявал своето трудно положение. Предвид на досегашната политика на Румъния⁹, германците не могат да им помогнат по друг начин освен със съвет за споразумение.

Настояли енергично пред тях за това, румъните обещали и Ribbentrop бил уверен, че те ще изпълнят този път обещанието си. Щом като се върнат от Рим, щели да направят постъпки за почване на преговори с Унгария и България. Надява се в 4 недели преговорите да бъдат свършени.

Преди това каза, че според фюрера за румъните имало два пътя: да опитат чрез разтакаване на преговорите (trakten^{**}, същата дума употреби после и Führeg'a) да отлагат работата; това ще свърши за тях с катастрофа; вторият път е да се споразумеят със съседите; ако не успеят, пак ги чака катастрофа. Германия отказва арбитраж; може само да съветва и помага при преговорите. Добруджанският въпрос е много по-лесен от Трансилванския. Маджарските претенции са прекалени. Румъните представили маджарски статистики, които са неблагоприятни за маджарите. Румъните искали всички балкански въпроси да се поставят едновременно. Германците са против това искане.

Направихме нашите възражения накратко, понеже на два пъти идваха да съобщят, че другите господа ча-

* На Балканите.

** Бавене.

кат и че часът е вече 1 и 20 м. Познавахме румъните, ще ни разиграват и отлагат; румънските изстъпления в Южна Добруджа през последните дни налагат бързо разрешение на въпроса. Ribbentrop се надява, че румъните ще бързат, имал уверения от тях в този смисъл. На отиване при гостите благодарих още веднъж на R[ibbentrop] за поканата и му казах, че българите имат голямо доверие в Германия поради военното другарство, затова и очакванията са големи.¹⁰

През време на обета Попов, който беше до Ribbentrop, продължи разговора (аз бях срещу R[ibbentrop]), вдясно от мен беше пълн[омощният] м[инистър] p Gans, юридически съветник в главната квартира, който бил и у нас: вл[яво] беше гарнизонният генерал.

Излязохме на терасата да пием кафе и продължихме със свободни разговори по същия въпрос. Казах на R[ibbentrop], че все пак не би трябвало тъй много да се дезинтересират от балканските работи, както той каза. Прие тази забележка благосклонно и обеща възможното съдействие. Каза, че фюрерът бил против арбитража, но трябвало пак да му се говори.

В 2.20 заминахме обратно за Salzburg, а в 3.20 продължихме [за*] Obersalzberg при облачно и отчасти дъждовно време. Стигнахме във вилата на фюрера в 4 часа; горе на стълбата пред вилата ни посрещна R[ibbentrop], едно малко отделение войници отдаваше чест. Въведоха ни при фюрера в един огромен салон с много голям прозорец към планините. Присъствуваха Попов, Rib[bentrop], Richthofen, Драганов и един секретар, който държеше бележник, както и при R[ibbentrop].

Настъпи отначало кратко мълчание. Фюр[ерът] с един жест посочи към мене, като че искаше да ми даде думата. Предадох му поздравленията от Царя; той унесен в мислите си, не отговори нищо; после започна съвсем ниско и бавно да говори, като думите му едва се чуваха.

Каза най-напред, че R[ibbentrop] ни е говорил за тяхното становище. Започна едно изложение, идентично на това, което направи R[ibbentrop], с някои типични отклонения. Политиката на Титулеску¹¹ е била фатална за Румъния. Румъния не може да задържи земи, които не е спечелила на бойното поле. Няма за краля дру-

* В оригинала е „с“.

го спасение, освен да отстъпи. Държи много на бойното другарство на българите и затова се застъпва за нашите интереси. Чувствува морално задължение да помогне на България, която е пострадала заедно с Германия. Дал настоятелни съвети на румъните да се споразумеят с нас и с унгарците. Претенциите на унгарците са прекалени, изобщо за унгарците не се произнесе благоприятно. Немците в Трансилвания предпочитат да останат в Румъния. Добруджанският въпрос не трябва да се свързва с Трансилванския. Говори за двата единствено възможни пътя за Румъния, от които спасителният е само споразумението. Въпросът не бива да се протака, както когато боли зъб той не се вади по малко, но наведнъж. Много е благодарен на българското правителство и на Царя (само тук спомена за него), че не са били *zudringlich** и не са им правили никакви мъчнотии; тази мисъл подчерта особено настойчиво, вероятно за да изтъкне конфликта с унгарците. Германците нямат териториални интереси на Балканите, те не искат да проливат кръвта на своите войници за тях. Ако някой обаче посегне на германските интереси, ударът ще бъде страшен (струва ми се, че това го казваше с оглед на Русия). В течение на говоренето гласът му почна да се издига и да става по-ясен, на места, както напр[имер] на последния пасаж, даже много силен. За военните доставки ще ни улеснят; взели са огромна плячка, обаче почти всичко е с малки повреди, та трябва да се поправя. Маршал Petain¹² и белгийският крал¹³ са отстъпили поради крайна необходимост; англичаните само са бягали. Катастрофата при Dünkirchen е била нещо небивало. Английските войници, които са се спасили, няма да помислят вече да се бият¹⁴.

Върна се пак на Добруджанския въпрос, за който той е дал настоятелни съвети да се разреши. Не може да приеме арбитраж, защото има много лош опит от арбитража с Чехословашко¹⁵; унгарците са останали много недоволни и са говорили много зле по негов адрес. Румъните по-лесно щели да се съгласят да преговарят, ако той им гарантира територията, която им остава. Обаче той не може да дава лекомислени га-

* Настойчиви.

ранции като англичаните¹⁶, ако гарантира, ще се бие. Все пак евентуално, при благоприятно разрешение, би дал гаранция, но в споразумение с Русия и Италия, или най-малко с Италия. За останалите въпроси загатна, че би трябвало да се споразумеем с италианците. Тези въпроси не засегна нито той, нито Rib[bentrop].

След като той завърши, разговорът се поде най-напред от мене; дадох някои обяснения и отговор на поставени от него въпроси; после разговорът се поде от Попов. Фюрерът стана да види картата; тогава му поднесохме ние донесената от нас карта с разните граници и дадохме подробни обяснения по Добруджанския въпрос. Обяснихме защо смятаме, че не можем да преговаряме с румънците и че те ще искат да се пазарят. Казахме, че ние пазарлъци не можем да правим и че искаме само това, което ни е отнето чрез изнудване в 1913 г. без бой. Той забеляза, че действително румънските министри и пред него показали наклонност да се пазаряват; един говорел за някоя област, другият казал, че от нея част могли да отстъпят. Стана дума и за сърцето на кралицата в Балчик¹⁸. Фюрерът каза, че не може да се говори за сърца, когато могат да паднат глави на крале. Нашите аргументи и начинът на слагането на въпросите му направиха силно впечатление. Той каза, че намира нашите претенции, включително Силистра, за разумни и че въпросът така трябва да се разреши. Обърна се към R[ibbentrop] и енергично подчерта да внуши на румъните, че неговото желание е въпросът да бъде разрешен така. Постъпки да направи както в Берлин пред румънския министър*, така и в Букурещ. Нито фюрерът, нито Rib[bentrop], не направиха нито най-малък намек за някакви задължения от наша страна. През време на разговора стана дума за турците и дали бихме могли да се справим сами само с тях. Отговорихме утвърдително¹⁹.

Фюрерът ни покани след това на кафе, дълго разговорът продължи. Той осъди избиването на гардистите²⁰ в Румъния. Изтъгнахме страха на румъните по границата. Говори се доста за заловените документи.

* Румънският пълномощен министър в Берлин.

На войника, който ги открил, ф[юрерът] дал 10 000 марки, но готов бил да даде и милиони.²¹

Стояхме 2 1/4 часа, което направило впечатление и на свитата в другата стая, дето бяха останалите наши делегати. На тръгване бяха въведени и те, за да бъдат представени на фюрера. Върнахме се в Salzburg в хотела, дето подир малко дойде R[ibbentrop] да ни вземе и със същата церемония, както при посрещането бяхме изпратени на гарата. Из пътя R[ibbentrop] ми потвърди отново, че веднага ще направи постъпки пред румъните, съгласно нарежданията на ф[юрера] и се надява на успех²².

Издадено беше днес следното комюнике: Der Führer empfing heute Nachmittag in Gegenwart des Reichsministers des Auswärtigen von Ribbentrop den königlich-bulgarischen Ministerpräsidenten Filoff und den königl. bulgarischen Minister des Äusseren Popoff. Die Besprechung, bei der bulgarische Gesandte in Berlin Draganoſſ und der deutsche Gesandte in Sofia von Richt-hofen zugegen waren, verlief in herzlichem Geiste der traditionellen Freundschaft, die zwischen Bulgarien und dem Reich seit der Waffenbruderschaft des Weltkrieges unverändert besteht.*

Думата herzlichem (сърдечно) е прибавена с молив лично от фюрера.

* Днес следобед фюрерът прие в присъствието на райхсминистъра на външните работи фон Рибентроп министър-председателя на царство България Филов и министъра на външните работи на царство България Попов. Срещата, на която присъстваха българският пълномощен министър в Берлин Драганов и германският пълномощен министър в София фон Рихтхофен, премина в сърдечния дух на традиционното приятелство, което съществува непромениено от братството по оръжие през Световната война между България и Райха.

17. XI. 1940. Днес Ц[арят] и Попов заминаха инкогнито с аероплан за Berchtesgaden*.²³

18. XI. Ц[арят] и Попов се върнаха по обед. Извикаха ме веднага в двореца, дето Ц[арят] ми разправи подробно за разговора си с фюрера. Фюрерът му казал, че България не трябва да се въвлече във войната и че германците няма да искат активната намеса на нашата войска. Ставало е дума за присъединяването ни към Тристранния пакт, което Ц[арят] отклонил, като указал, че военната ни подготовка не е завършена и че могат да се появят усложнения от страна на Русия или съседите ни. Фюрерът възприел тези възражения. При раздялата Ц[арят] резюмирал положението с думите: Sie haben da unten einen kleinen treuen Freund tun Sie ihn nicht abschiessen.**

Попов в това време разговарял с Ribbentrop, комуто всичкото време по своя обичай правил възражения. Разделили се не много приятелски; оттам Ribbentrop[†] ита на Попов, с която Ц[аря] постоянно го закача.²⁴

На 19 или 20 ноември се получи телеграмата от Стаменов за разговора му с Молотов, който ни предлага гаранционен пакт. Обсъдихме я още същата вечер с Ц[аря] и Попов и решихме да отговорим отрицателно.²⁵

25. XI. Понеделник. Преди обед приех главния секретар на комисарството за Външните работи Соболев²⁶, който ми прочете предложението за пакта за ненападение и взаимна помощ. След това приех и Беркер***, който все правеше предложение да сключим някаква спогодба, за да си осигурим взаимно ненападение. Днес беше изобщо извънредно претрупан и тревожен ден. Следобед приех и Richthofen, за да му съобща разговора със Соболев. Усещах силни болки в стомашната област и пред Richthofen на изпращането му почти щях да повърна. Вечерта бяхме „четиримата“²⁷ при Ц[аря]

* Резиденция на Хитлер в Германия.

** Вие имате там долу малък верен приятел, който не трябва да отблъсквате.

*** Турски пълномощен министър в София.

да обсъдим предложението на Соболев, което решихме по принцип да отхвърлим. Оказа се, че имам атака от жлъчката. Прибрах се в къщи и легнах; в продължение на две недели бях в легло с температура, а след това още една неделя трябваше да пазя стаята. Ц[арят] идва три пъти да ме посети и оставаше на продължителен разговор.

[а. е. 4]

1. I. 1941. С експреса тръгнахме с Кита и Richthofen с жена си за Виена, дето стигнахме на 2.28 [часа]. Вечерта с Драганов и Златин за Salzburg.

3. I. Днес трябваше да се срещнем с Ribbentrop и фюрера, обаче поради заснежаване на линията Ribbentrop не можа да пристигне. Преди обед разгледахме Моцартовия музей и новата Festspielhaus. Следобед крепостта. Вечерта гледахме в театъра „Die lustigen Weiber von Windsor“.* Фюрерът ни предложи ложата си, но отказаме, за да не правим впечатление. Той се боял, че представлението няма да ни хареса и карал да извикат артисти от München, но било вече късно.

4. I. От 11 1/4 до 12.50 среща с R[ibbentrop] във вагона на гарата в Salzburg. Интересуваше се как сме прекарали и какво е казал лекарят на Кита.

Започнах разговора с отношенията ни с Русия. Идването на Соболев и неговото предложение; как сме го отхвърлили, руската пропаганда у нас, липсата на натиск сега от руското правителство, търговските преговори, решението ни за недопускане русите, като се противопоставим даже с оръжие. R[ibbentrop] отговори, че всички тия неприятности нямаше да имаме, ако бяхме приели неговото предложение да влезем в Тристранния пакт. Той сам лично бил твърде много огорчен от това. Казах му кои са били причините на нашето забавяне: недостатъчното ни въоръжение, възможните компликации с Русия и Турция и др. Той възрази, че никаква опасност не съществува; Русия ще престане да ни безпокои от момента, когато сме в пакта;

* «Веселите уиндзорки» — комедия от Шекспир.

той сам имал сведения, че и русите ще се присъединят.²⁹ Турската опасност отхвърли със смях; те в никакъв случай не биха ни нападнали, когато знаят, че германците са с нас; надява се, че и те ще се присъединят към пакта. Казах му за последната постъпка на Rendel*, при която ни заплашваше с Турция и Югославия. Той намира всичко това смешно и счита, че Rendel не би могъл да постъпи по друг начин. Германците не искат по никой начин да поемат някакъв риск; ако виждат, че има риск, не биха настоявали. Възражих, че русите ще продължават да правят пропагандата, даже и да сме в пакта. Той знае нашето становище за пакта; макар и да не сме го подписали, ний сме фактически *mit der ganzen Seele dabei*** ; нашата съдба е свързана със съдбата на Германия; нашата политика е била винаги прямолинейна и последователна от 1914 г. насам; нашето влизане в пакта е естествен резултат на тази политика, а не приспособяване към сегашните условия. Говорих, че приятелството към Германия е последствие от *Waffenbrüderschaft****, то съществува не само в правителството, но и в народа (селяните означават германските победи като „наши“); в това е могъл да се убеди и Rust при посещенията си в България. Отговори ми, че тези чувства се споделят напълно и от германския народ, но тъкмо затова не може да си обясни защо не влизаме в пакта, когато другите влезли, всички са очаквали и нашето влизане; нашето невлизане направило навсякъде голямо впечатление, защото всички знаели, че сме приятели на Германия, а не влизаме в пакта; пропуснали сме *den psychologischen Augenblick*****. Те знаели много добре какви рапорти изпраща Rendel от София, в които нашата политика са характеризирали като „à cheval“*****. Изобщо нашата политика се считала за *weichlich und unentschlossen******. На въпроса ми „в Германия ли?“ отговори,

* Английският пълномощен министър в София.

** Изцяло за него.

*** Бойна дружба.

**** Психологическия момент.

***** Термин при игра на рулетка, при който се залага на няколко числа едновременно.

***** Мекушава и нерешителна.

че изобщо. Даде ясно да се разбере неговото неодобрение, като каза, че ако трябва да говори съвсем открито, за което аз го помолих, трябва да каже тези неща. Възразих още веднъж, като указах на нашата военна неподготовка (между другото още не са ни изпратени командните апарати. Flakbatterien*, които вече сме получили). Тези аргументи като че му направиха повече впечатление, обаче намира, че Германия винаги може да ни даде помощ, на което аз възразих, че при сегашните обстоятелства България може да бъде смазана, преди тяхната помощ да може да дойде.

След това R[ibbentrop] се впусна да разправя как те водят войната; до края на 1941 г. тя ще бъде фактически свършена, а може би и мирът подписан, макар това последното да не може да твърди с положителност. Светът има да се зачуди на това, което те ще извършат през тази година. Сега прилагат от няколко дена нова метода при въздушните бомбардировки, благодарение на което лондонското City** онзи ден е било напълно разрушено. Истинската подводна война ще почне едва през март. Ако Бог им даде хубаво време за 14 дена, може да има и десант. Те имат сега 238 дивизии, 20 Panzerdivisionen*** и 12 моторизирани дивизии. Това е огромна сила. Войната и сега е вече спечелена за тях, поне на континента. Войната в Албания е инцидент без голямо значение****. Английската флота в Средиземно море ще бъде унищожена с помощта на Германия. Англия не може да води войната само от колониите си. Американската помощ няма да ги спаси. Тя остава немците eiskalt*****. Тези дни ще има може би случай да говори за това. Рузвелт³⁰ е болен и се намира под влиянието на жена си, която е

* Противовъздушна батарея.

** Централната част на Лондон, в която са съсредоточени управленията и канторите на най-големите банки, промишлени и търговски монополи.

*** Танкови дивизии.

**** Гръцките войски са отблъснали италианските агресори и военните действия се водят вече от територията на Албания (окупирана от Италия).

***** Ледено студена.

истинска Megäre*. При американската изборна система той е получил в действителност само 15% от гласовете. Американците няма да прашат войски, а помощ в материалите и сега дават. Те няма да рискуват да влязат във войната, защото японците само чакат повод, за да нападнат флотата им.

Благодарих му за всички тези сведения и прецизирах нашите становища, като изтъкнах, че те всъщност са много близки и се различават само в това, кога да влезем в пакта, тъй като за нашето влизане в него няма никакво съмнение. Според него трябва да влезем колкото е възможно по-скоро, според нас трябва да се изчака удобният за нас момент. При разговора по-рано изтъкнах, че нашите схващания относно Русия и Турция се различават; възможно е те да са прави, понеже имат възможност да преценяват по-правилно; той протестира като каза, че и ние можем да правим правилна преценка. Казах му, че нашата е повече с оглед на местните условия, а тяхната се прави с оглед на по-широк хоризонт.

Когато говорихме за нашето невлизане в пакта, той каза, че имали сведения, че ние не вярваме в тяхната крайна победа и затова не влизаме в пакта, или поне такова било впечатлението, което се получавало. Казах, че това схващане е погрешно и че причините са тези, които вече изложих.

В това време дойде един адютант, който доложи нещо и R[ibbentrop] искаше да прекъсне разговора. Помолих, ако е възможно, да засегна и нашите отношения с Югославия. Изложих развитието им напоследък, разтурянето на македонския комитет, жертвите, които само ние сме правили, недопушането на българска книга в Македония; изобщо приятелството е само външно, обаче подозрението от сръбска страна съществува поради македонския въпрос, за който правителството прави големи усилия да не се говори по него. Обаче сега той става наново актуален благодарение на италиано-гръцката война³¹. Знаем колко той е сложен и колко интереси са засегнати в него, обаче това е въпрос, който съществува и който не може да се пренебрегва, особено като се има предвид, че имаме още един милион

* Зла и свадлива жена (по името на една от фурните).

сънародници в Македония и около половин милион бежанци у нас. R[ibbentrop] ме прекъсна преди да се изкажа окончателно, като изтъкна, че не може всичко да се разреши изведнъж; че ние сега ще получим Тракия³², че има да се справяме с много въпроси, че *qui trop embrasse étouffe**. Обаче все пак те са наклонни да видят какво би могло да се направи, за да се подобри положението на нашите сънародници.

Разговорът, на който присъствуваше само преводачът Schmidt и държеше бележки, бе прекъснат, за да обядваме във вагона, като дойдоха на обед Драганов и Richthofen. Преди да почнем R[ibbentrop] пак ми каза, че според него подписването трябва да стане не непосредствено преди германската намеса на Балканите, но по-рано.

Веднага след обедата отидохме в хотела, за да дадем възможност на R[ibbentrop] да отиде преди нас при фюрера. Ние тръгнахме в 3.20, за да можем да бъдем в Berghof** точно в 4 1/2 ч. Придружаваше ме легационният съветник von Halem от протокола, много симпатичен и разговорлив човек, който е бил аташиран и към Кюсеианови през време на посещенията им в Берлин през 1939 година³³. Между другото разправя ми колко труд си е дал Кюсеианов да произнесе речта си на немски и как демонстративно г-жа Кюсеианова е изказала недоволството си, че мъжът ѝ сричал много мъчно. Впрочем и Драганов ми потвърди това нещо, като добави, че г-жа К[юсеианова] се държала изобщо много лошо, дъщеря ѝ се занасяла със същия, който сега ме придружава и ходила с него на плажа, че в легацията К[юсеианов] пристигнал толкоз късно на чая за колонията, дето студентите искали да го освиркат и т. н. Същите работи разказвала напоследък г-жа Richthofen на жена ми.

В Berghof пристигнахме точно в 4 1/2. На външната стълба бяхме посрещнати от R[ibbentrop] и веднага бях въведен при фюрера. На разговора присъствуваше само R[ibbentrop] и Schmidt, който държеше бележки. Благодарих на ф[юрера] за приема и му предадох поздравите от Царя. Той се обърна към мене пак със

* Който много прегръща, задушавя.

** Резиденция на Хитлер.

същия жест, както и първия път. Казах, че сме имали вече разговор с R[ibbentrop], при който сме уяснили много въпроси и не сме били на едно мнение само относно подписването на пакта. Ф[юрерът] заговори тогава по обичая си надълго, като най-напред изтъкна, че той вижда известно неудобство само от страна на Русия. Обаче тя ще се помири пред свършения факт, както това е станало и при влизането на германците в Румъния. Най-много Деканозов* ще се яви да иска обяснение. Обаче той вярва в противоположност на R[ibbentrop], че русите ще се опитат да правят у нас пропаганда и след подписването на пакта. Те ще искат да стъпят в България заради Дарданелите, на което аз забелязах, че и ние напълно споделяме това разбиране. Повтори разговорите, които е имал в Берлин с Молотов относно нас и които беше казал и на Царя, а именно Молотов казал, че и те искали да вземат бази в България, както направили германците в Румъния. Обаче Хитлер възразил, че те са отишли там по искането на румънците и попитал дали ние сме отправили подобно искане към русите; на този въпрос Молотов не отговорил категорически. Припомни историята с балтийските държави, на които той предлагал на времето съюз, обаче те не го приели, с което щели да избегнат болшевиизирането си; ала положението там било ужасно; отначало били назначени евреи за комисари, които всичко разрушили, после назначили руси, които пак сменили. Това звучеше като предупреждение към нас. Сталин правил една много реална политика и в никакъв случай няма да се скара с германците, ако ли обаче стане това, той със своите дивизии ще ги смаже. (И R[ibbentrop] казваше сутринта, че това само би дало възможност на германците да отбележат още една от най-големите си победи). Даде същите числа за дивизиите, както и R[ibbentrop]. Победата им е сигурна. От турците няма защо да се боим. Те ще мируват. R[ibbentrop] казваше, че всички техни усилия са да не се замесят по никакъв начин в конфликта). Това ще направят по необходимост, като знаят колко много германски войски има в Румъния. Тяхното число постоянно се увеличава. Унгарците им дали повече тре-

* Съветският посланик в Берлин.

нове, отколкото германците предполагали и сега всеки ден заминавали по 50 трена с войски за Румъния. Там имало вече две Panzerdivisionen*. На моето възражение, че все пак преждевременното подписване на пакта може да предизвика известни военни усложнения, той отговори, че той е готов да ни даде каквато помощ и да искаме, 10, 20 дивизии, колкото и каквито поискаме. (R[ibbentrop] сутринта даде да се разбере, че и италианците били недоволни, дето не сме подписали пакта, понеже смятали, че ако бихме го подписали, гърците не са щели да оттеглят дивизиите си от нашата граница³⁴.)

Ф[юрерът] каза по-нататък, че той няма по никой начин да допусне англичаните на Балканския фронт (според R[ibbentrop] те имали вече в Гърция 2?^{**} дивизии). Той няма да повтори грешката от Балканската война. Той знае, че цар Фердинанд е искал вземането на Солун, обаче германците се възпротивили поради династически съображения^{***}. Това е било голяма грешка, която е докарала катастрофата. Когато започна да говори за англичаните, той се оживи и почна да вика с висок глас: ich werde zerchlagen, ich haue sie nieder, wo ich sie auf dem Kontinent finde^{****} (също както е говорил на царя). Той няма да направи грешката да започне нещо с недостатъчни сили, като италианците. За тях той съжалява, но не са го питали; той би бил против тази акция³⁵. От нас не иска никаква военна помощ, той не иска ние да се намесваме във войната (същото ми бе казал и R[ibbentrop]). Ще изпрати на турската граница толкоз дивизии, колкото е необходимо. Аз възразих, че ние все ще значим нещо и бихме могли тъй също да пазим нашата граница. За турците той не допуска, че ще мръднат, обаче ако си позволят такова нещо (тук пак повиши много тона), той ще изпрати своя външен м[инистър] в Москва или ще повика Молотов в Берлин и тогава ще бъде свършено с турците. (R[ibbentrop] също беше ка-

* Танкови дивизии.

** Така е в оригинала.

*** Гръцкият крал е женен за сестра на германския император.

**** Аз ще ги разбия, ще ги ликвидирам, където и да ги на-
меря на континента.

зал, че ако те мръднат, това ще бъде самоубийство за тях, защото те ще бъдат изтикани оттатък Босфора). Аз забелязах на фюрера, че на всеки случай руската акция не би трябвало да става през България, понеже русите биха могли да останат и той се съгласи с това. Във връзка с това изтъкнах, че на русите би могло да се даде компенсация в М[ала] Азия. И R[ibbentrop] и фюрерът в един глас заявиха, че такава е и тяхното намерение³⁶. На все случаи за Пролите трябва да се измени спогодбата от Montreux³⁷. Когато казах, че турците имат 700 коли, и двамата възразиха, че това не е възможно, като взеха да правят сметка колко имат английските и колко въобще са могли да бъдат приготвени за всичкото време.

В заключение фюрерът също така намира, че трябва да влезнем в пакта колкото е възможно по-скоро и че опасност за нас не съществува.

Подигнах и тук въпроса за отношенията ни с Югославия, македонския въпрос, и казах какво възбуждение предизвикват слуховете, че Солун ще бъде даден на Сърбия. Фюрерът отговори, че всички въпроси не могат да се решат изведнъж, че трябва да се остави нещо и на другите поколения, че той сам не е мислил никога да постигне това, което сега е постигнал. За него главното е било да получим Добруджа, ще получим и Беломорието. Похвали нашата отстъпчивост за Добруджа, която те давали за пример и на унгарците.

Засегнах въпроса за пакта между Югославия и Унгария³⁸ и запитах дали е сключен с тяхно съгласие и дали той означава приближаване на Югославия към Оста. Отговориха утвърдително; въобще и двамата се държат благосклонно към Югославия, а такова било според Драганов и държанието на Göring. Възразих, че ние имаме друго разбиране, че цялото обществено мнение и войската са на страната на Англия. Фюрерът призна, че това действително е така, но че то се дължи на княз-регентът, за когото не се знае още колко време ще остане и дали няма скоро да бъде провъзгласен крал Петър за пълнолетен³⁹ (Стоилов в Белград също загатна за това, и че германците работят за реабилитирането на Стоядинович⁴⁰.) Разговорът се прекрати, за да прием чай. На ставане фюрерът пак заговори за Турция и спомена, че там положението зависи

само от няколко души, като че искаше да каже, че те могат да се сменят. Разговорът трая от 4 1/2 до 6 часа.

Чаят вземахме пак пред камината; на него присъстваха още Драганов, von Richthofen, Златин, Schmidt, von Halem und Gesandter von Hewel, близък на фюрера, който го придружавал през войната навсякъде и който беше все с нас и в Salzburg. Говореше почти изключително фюрерът, отначало за времето — кои са удобните сезони за воюване, интересувахе се какво е времето у нас за февруари и март; после започна да говори за похода в Норвегия, при който винаги са имали Pech*, тъй че не било вярно, че успехите му се дължели само на щастие. Напротив, те се дължали на точни пресмятания, на продължителни обмисляния и действия с малки групи. Сега срещу светлината на камината можах добре да наблюдавам живото му и подвижно лице, тъй като при разговорите при големия прозорец и двата пъти светлината беше в очите ми и лицето му оставаше в сянка.

При разговора ни с R[ibbentrop], когато споменах, че би било желателно да знаем нещо повече за плановете им, ако предприемат нещо на Балканите, за да можем и ние да се приготвим, той ми каза, че по този въпрос ще ми говори вероятно фюрерът, от който зависят всички военни въпроси, а така също, че с него ще се засегне вероятно и въпросът за Беломорието. Обаче за тези въпроси не стигна време. Аз сам не подигнах териториални въпроси, защото и двамата отклоняваха всичко, което не бе във връзка с подписването на пакта и защото не исках да поемам никакви ангажменти, додето не се реши в София, дали ще побързаме с подписването на пакта. Освен това сметнах, че ще бъде добре този въпрос да се подигне отделно, в случай че искаме да печелим време. На тръгване както фюрерът, тъй и R[ibbentrop] изпратиха много здраве на Царя, R[ibbentrop] ме придружи до колата и тръгнахме направо за гарата в Salzburg, отдето в 7.45 тръгнахме със специален трен и пристигнахме във Виена в 12 1/2 часа през нощта.

Richthofen беше получил нареждане да замине същата вечер с R[ibbentrop] за Берлин, обаче той не го

* Неуспехи.

направи под предлог, че багажът му не бил с него и дойде с нас. Из пътя говорих с него и го помолих да обясни и от свое име нашето становище по пакта и особено нашите отношения с Югославия, като изтъкнах, че за тях аз не съм искал да говоря открито, за да се не сметне, че искам да правя интриги.

Когато говорихме с фюрера за пакта между Югославия и Унгария, аз изтъкнах това, което ми каза Тошев* в Будапеща, а именно, че Хорти⁴¹ казал на югославския м[инистър] в Будапеща, какво този пакт трябва да се разшири, като обхване България и Турция. Обаче фюрерът и R[ibbentrop] разбраха това в благоприятна за тях смисъл, че и Турция ще тръгне с тях, а не че по този начин пактът може да добие значение за противопоставяне на Оста.

5. I. Днес преди обед ме прегледа проф. Erringer, който не намери нищо особено у мене. Следобед бяхме на театър (комедията „Brillanten aus Wien“)**, а вечерта в кабарето Femina. Richthofen тази вечер замина за Берлин, а жена му ще замине утре, понеже остана да изпрати сестра си.

R[ibbentrop] смяташе, че единственото добро нещо, което Рузвелт може да направи, било да принуди Англия да склучи мир. — Подписването на Тристранния пакт щяло да издигне престижа на управлението в България. — Драганов в свободен разговор след срещите в Салцбург ми каза, че и той се убедил, че трябва да подпишем наскоро Тристранния пакт. Обаче когато на другия ден го попитах във Виена какво е неговото мнение, започна да се изказва двусмислено и не даде определено своето мнение.

6. I. Понеделник. Днес в 10.45 заминахме за София. Кита остана на гости у Тошеви в Будапеща.

7. I. Вторник. Пристигнах в 6 1/2 ч. сл[ед]об[ед] в София. Посрещнаха ме Попов и Габровски, с които отидохме веднага в къщи. Изложих им разговорите. Попов посрещаше всички изявления на Рибентроп с

* Български пълномощен министър в Унгария.

** «Брилянти от Виена».

прония и насмешка. По всичко се вижда, че той не може да го търпи.

В 10 ч. дойде Сегов⁴³ да ме заведе при Царя. Изложих му разговорите. Когато му казах, че според моето мнение за нас няма никакъв друг изход, освен да се съобразим със съветите на немците и да подпишем Тристранния пакт, той беше засегнат твърде болезнено и реагира необикновено силно. В първия момент каза, че предпочита да абдикира или да се хвърлим в обятията на Русия, макар и да се болшевицираме. Той бил републикански цар; гледал какво ще стане с народа. Намесването ни във войната чрез пакт с Германия било идея на „старците“ (около генерал Жеков)⁴⁴ начело с баща му, които не могли да се помирят с мисълта, че ние сме извършили всичко досега много по-добре от тях без война. Бой се, че щом сключим пакта, англичаните ще почнат да хвърлят бомби с аероплани, че народът няма никакво желание да се бие и че може да избухнат смутове; няма вяра и във войската.

Против всичко това и аз реагирах много енергично. Казах му, че ако един народ е станал вече тъй инертен, че той не е вече в състояние да се бори за никакви идеали и не е готов да прави никакви жертви, такъв народ е вече узрял за робство и тогава е безразлично дали той ще бъде тъпкан от германски или руски ботуш. Но аз не вярвам, че нашият народ е в това състояние. Апелирах към Царя да бъде войник, какъвто е бил в миналото и да не изоставя страната, която има пълно доверие в него. Казах му, че аз не съм бил войник, но произхождам от военно семейство⁴⁵ и никога не съм отстъпвал пред борбата. Винаги съм се борил и винаги съм сполучвал досега в тази борба, вярвам, че и сега ще сполуча. Ако трябва да паднем, нека паднем поне с чест. Даже и да искаме да доведем болшевизма, няма да избегнем борбите, понеже у нас все има хора, които са готови да се борят против него и няма така лесно да отстъпят. Ако народът сега е така инертен и без дух, вината отчасти е на правителството, защото и нашето поведение е било колебливо. Ако обаче ние се решим да действуваме, и той ще се окуражи, защото между правителство и народ винаги има този контакт, който наблюдаваме и между арти-

ста и публиката. За нас няма друг изход, защото войната е неизбежна. Ако съзнаваме обаче това, по-добре тя да се води при най-износни за нас условия. Ако оставим германците просто да минат през нас, те ще ни третират като окупирана страна, както е Румъния, а това ще бъде много по-лошо, отколкото ако сме в съюз с тях⁴⁶. Ние нищо не можем да очакваме от една победа на Англия, тъй като при разпадането на германската мощ ние веднага ще се болшевизираме. Ако е въпрос да търсим спасение в болшевизма — нещо крайно опасно (примерът с Унгария)⁴⁷ — ние бихме имали винаги време да го направим.

Царят малко по малко се успокои и започна да признава правотата на моите съждения. Разправи ми за срещата с генералитета (37 души командувачи частите и началниците на службите в м[инистерст]вото), какво им е говорил, за да ги призове към по-добро изпълнение на техния дълг, обаче от тях никой не реагираше така като мене.

В 12 3/4 ч. той отиде да съобщи на Царицата и после се върна да продължим разговора (до 2 1/2 ч. през нощта). Подир най-подробно обмисляне на всички евентуалности решихме, че на всеки случай моето отиване в Салцбург е било много полезно (и че въпросите са били поставени много добре), като поискаме предварително да се уясни въпросът за евентуалното присъединяване на Беломорска Тракия към България (точно коя територия те смятат да ни се отстъпи) и същевременно предложим преговори между военните, за да се установи по какъв начин ще се действа при една евентуална намеса на Турция или Югославия. При това предложение блязани го мисълта, че с тези преговори подписването на пакта би могло да се постигне и по такъв начин то все пак да стане непосредствено преди евентуалното минаване на немските войски през България, което нещо досега все беше неговата идея. При раздялата ни той бе вече доста окуражен и спокоен и се разделихме много приятелски. Със Севов отидохме после чак до Горубляне. Казах му само някои работи и че е необходимо царят да се окуражава повече.

8. I. Сряда. Сутринта повиках Попов и Габровски във връзка с вчерашните разговори с Царя. Те одобриха

възприетия план, обаче Попов гледа все работите повече да се протакат. Той остава решителен противник на подписването на пакта и не вярва в победата на германците. Все пак допуща, че пактът може да се подпише, но след влизането на германците в България. Настоява обаче на своята оставка и не той лично да подпише пакта. Мъчихме се с Габровски да го убедим, че по този начин ще изложи повече Царя, понеже ще прехвърлим главната отговорност пак върху него — ние сега не сме партия — и ще потвърдим подозренията на германците за неискреност в нашата политика, щом като външният министър напуска поста си тъкмо в момента на подписването на пакта. Попов обаче остана непреклонен; все пак има шанс да промени становището си.

Следобед Кита се върна от Будапеща. — Повечето от министрите са в Говедарци с жените си, по която причина отложихме срещите за утре.

9. I. Четвъртък. От 11 до 12 1/2 аудиенция при Царя. Имаше повече официален характер; говорихме по същите въпроси като онази вечер, обаче остана да вземем окончателно решение в едно събрание на „четирмата“.

В 4 ч. приех Сл. Поменов.⁴⁸ В 5 ч. Rendel, който дойде да се осведоми по пътуването ми във Виена. Били се пръснали разни слухове. Ако съм го предупредил по-рано, той можел да направи нещо да ги разсее предварително. Пита ме дали има някаква промяна в положението, като каза, че не знаел дали съм виждал Ribbentrop или не. Уверих го, че промяна няма и че нашата политика остава същата: да останем вън от конфликта. Запита ме направо виждал ли съм Ribbentrop. Казах му, че на този въпрос не мога да му отговоря. Впусна се в обикновените разсъждения за предимствата и силата на Англия. Немците не умеели да спечелват народите, а също със сила да ги подчиняват. Ако умеели първото, Хитлер би станал наистина владетел на света. Ние сме щели да имаме големи предимства, ако останем вън от конфликта, тъй като в една бъдеща мирна конференция нашият глас щял да бъде чул и нашите справедливи искания взети под внимание. Казах му, че това не съответствува на из-

вестната декларация на държавния подсекретар Бътлер⁴⁹, според която в най-добър случай България щяла само да запази сегашните си граници. Протестира за това тълкуване, декларацията имала за цел само да опровергае твърдението на някои среди, че в случай на английска победа България ще бъде поделена.

Ако се присъединим към Тристранния пакт и допуснем германците у нас, Англия ще бъде принудена да ни счита за неприятелка и да ни нападне; Турция също, а английската флота ще влезе в Черно море. Попитах го как смята, че Русия би реагирала. Започна надълго да обяснява, че Русия очаква изтощението на Англия и Германия, за да действа тя тогава. Ribbentrop, който бил вятърничав и повърхностен — Хитлер бил по-положителен — станал играчка в ръцете на Сталин, който искал да предизвика войната. Русия трябвало да се помири с влизането на английската флота в Черно море, понеже това било съгласно със спогодбата в Montreux. Впрочем за Русия това било толкова опасно, колкото и установяването на германците във Варна и Бургас.

Увери ме пак в приятелското си разположение към България. Засегна и отношенията ни с Югославия, при което аз му обърнах внимание, че Югославия показва напоследък доста голяма враждебност към нас. Засегна и въпроса за германските войски в Румъния; не знаел техните намерения, може би аз съм бил по-добре осведомен. Казах му, че и аз не знам повече от него.

От 6 до 9 обикновен министерски съвет. По отношение на Добруджанския въпрос решихме и ние да не изпълняваме нашите задължения по Крайовския договор — на първо време плащането на 15 януари на сумата от 500 милиона леи — додето румъните не изпълнят своите задължения с изселването на тутраканските румъни⁵⁰.

10. I. Петък. Сутринта от 10 до 2 ч. заседание на „четирмата“ (Попов, Габровски, Даскалов⁵¹ и аз) с участието на Царя във Врана*. Редактира се телеграмата до Драганов, с която го викаме в София във връзка

* Царска резиденция в околностите на София.

с моите разговори в Салцбург, като му възлагаме преди тръгването да съобщи в М[инистерст]вото на външните работи, като негово частно мнение, че преди подписването на пакта трябва да се изясни въпросът за военната сигурност на страната, териториалният въпрос по отношение на Беломорието и др.

Следобед приех Поменов и генерал Бакърджиев*, който ми обърна вниманието върху доста дефекти в М[инистерст]вото на търговията и на земледелието.

11. I. Събота. Преди обед бях в М[инистерст]вото на просветата. В 8 ч. вечерта заминах за Русе с депутатите Працилов и Батенберски.

12. I. Неделя. В Русе грандиозно събрание. Държах голяма реч в църковния салон⁵². На обед бяхме у Вешкови. Всички са обзети от голямо желание Русе да стане областен град⁵³. Останаха доста разочаровани, когато не им обещах това положително. Следобед посетих девическата и мъжката гимназии, а после приех делегации в Търговската камара. В 7 ч. и 10 м. тръгнах обратно за София.

13. I. Понеделник. В 5 ч. сл[ед]обед приех Richthofen, който вчера се върнал от Берлин. Там имали впечатление, че у нас смятаме, че Ribbentrop и Хитлер не били на еднакво мнение относно влизането ни в Тристранния пакт. Това впечатление имал Ribbentrop въз основа на разговорите с Царя в Bergnof. Опровергах това схващане като неснователно. Съобщих му разговора на руския военен аташе полковник Дергачев с полковник Георгиев (нач[алник] на разузнават[елната] служба при щаба на армията). Дергачев го питал имало ли германски войски в България; ако те дойдели, това можело да предизвика война между Германия и Русия, а също може би и между нас и Русия. За враждебност у русите спрямо Германия е говорил и полк[овник] Лунин на нашия военен аташе в Букурещ.

14. I. Вторник. В 11 1/2 ч. имаше молебен за княгиня Мария Луиза**. След разписването в двореца отидохме

*Началник на гражданската мобилизация.

** Дъщеря на цар Борис, родена на 14. I. 1933 година.

при Царя да решим да се обнародва опровержението на ТАСС, че руското правителство било дало съгласието си за минаването на германски войски през България и че България била искала съгласието на СССР за това минаване. Решихме да прибавим едно опровержение и от нас, че такива войски у нас няма и следователно не е имало нужда да вземаме съгласието на СССР.⁵⁴ Царят подозира силно Драганов, че не е искрен и че има може би намерение да дойде като Gauleiter в България, като германски наместник.

Вечерта от 6 до 11 ч. министерски съвет, след който останахме на разговор с Габровски. Изглежда, че царят е все още под силното влияние на Лулчев⁵⁵. Не знаем дали нему, като дъновист⁵⁶, не се дължат крайно пацифистичните настроения на Царя и неговото отвращение към войната.

15. I .Сряда. Подир обед в Събранието* мина много бързо и без изменения бюджетът на М[инистерст]вото на просвещението. Чете една отегчителна реч само комунистът А. Къдрев. Ал. Радолов⁵⁷ и Н. Николаев⁵⁸ се бяха записали, но се отказаха да говорят. Аз също не говорих. Вечерта в Събранието дойде Севов, с когото и с Габровски останахме до късно. Той днес видял Царя, с когото говорил повече от три часа да го убеждава в необходимостта да подпишем пакта. Съобщи ми, че утре ще бъде викан на аудиенция във връзка със същия въпрос.

16. I. Четвъртък. От 11 до 1 ч. официална аудиенция при Царя. Разгледахме общото положение. Царят беше спокоен и в добро настроение. Додето приказвахме дойде Груев да съобщи за разговорите, които Попов имал тази сутрин с Richthofen. Той телеграфирал в Берлин за нашето предложение във връзка с военните разговори, което било прието. Срещата ще стане някъде в Румъния с фелдмаршал Лист⁵⁹. Германците били готови да вземат всички мерки за нашата сигурност при всички евентуалности. Не искат никакво удоволствие от нас за техните войски, които евентуално биха минали през България. Моята реч** се считала

* Народното събрание.

** Речта в Русе от 12. I. 1941 година.

в Берлин като такава за вътрешно употребление. Споразумяхме се, че във военните разговори ще трябва да има и стопански в Берлин, които да се възложат на М. Рязков⁶⁰. Стана дума за постоянните сведения в чуждата преса за министерски промени и посочването на Багрянов⁶¹ за мой приемник. Царят се произнесе, че за такова нещо той не би имал кураж. Съгласи се обаче, че тези слухове, които изхождат от хората около Багрянов (Хр. Василев и полк. Даскалов) са твърде вредни в настоящия момент и че засилват още повече подозренията на германците. След аудиенцията говорихме надълго с Попов по същите въпроси.

Подир обед приех Т. Диманов, който ми описа подозренията и настроенията в Берлин. Обясних му тяхната неосветленост и на какво се дължат. След това приех делегация от Силистра и М. Рязков, който е съгласен да отиде в Берлин за стопанските преговори във връзка с пакта.

17. I. Петък. Преди обед имаше заседание на болшинството*, на което народните представители изказаха впечатленията си от устроените напоследък събрания. Общото заключение е, че резултатите са много задоволителни. Най-много се говори обаче против чиновниците. Очевидно народните представители гледат да си осигурят исканите от тях промени.**

Посветих Божилов за предстоящите търговски разговори в Берлин във връзка с проектираното подписване на Тристранния пакт.

Следобед разговаряхме продължително с Попов и генерал Даскалов върху инструкциите, които трябва да се дадат на нашите делегати (ген. Бойдев и др.) във връзка с военните разговори с германците. Слуховете за министерска криза, пръскани от антуража на Багрянов, продължават да намират широк достъп в чуждата преса. Жалко, че по този начин се вреди тъй много на кабинета, като се засилва недоверieto, което германците и без това имат към него. — Тази вечер очакваме да пристигне Драганов от Берлин.

* Болшинството (или мнозинството) — народните представители, които подкрепят правителството.

** Т. е. да назначат свои хора на чиновнически места.

18. I. Събота. Сутринта приех Драганов, който снощи късно пристигна от Берлин. Не можал да види Ribbentrop, понеже не бил в Берлин, но разговарял с държавния подсекретар Weizsäcker. По нареждане на Ribbentrop той му съобщил, че германците били съгласни да ни се отстъпи Беломорска Тракия от Марица до Места, както и да изпратим двама генералщабни офицери да преговарят по военните условия за гарантиране на нашата сигурност. От доклада (писмен) на Драганов се вижда, че той не е изпълнил възложената му мисия точно по дадените му инструкции. Вместо само да постави териториалните и военните въпроси, той се е впускар пак да излага подробно цялото положение и всички вече често повтаряни аргументи за нашето въздържане да влезем в пакта. Види се по тази причина Weizsäcker, след като го изслушал, му казал, че неговото изложение било крачка назад от това, което съм говорил вече аз в Salzburg.

Драганов е бил посрещнат снощи от Генчев* още в Драгоман, дето е бил и Диманов (сведения от Севов). Подозренията по отношение на Багрянов следователно са се потвърдили, по която причина Драганов е бил отведен направо в двореца, дето е бил оставен и да пренощува. На другия ден от двореца е бил изпратен при Попов, а оттам при мене, за да няма възможност да се срещне предварително с други лица. Царят е бил много недоволен от него и явно му е показал това. Казал му, между другото, че според него имало недоверие в Берлин към нашето правителство, а всъщност от доклада му излиза, че в Salzburg от мене са били доволни, но от него при срещата му с Weizsäcker не са останали много доволни.

По обед дойде Габровски, който по молба на Севов дойде да ме предупреди да бъда резервиран към Драганов, понеже имат известни подозрения спрямо него (горните подробности научих по-късно). По тази причина реших и аз да отида на срещата следобед с военните делегати, които ще отиват при фелдмаршал List в Румъния. Срещата се състоя в Министерския съвет. Присъствуваха Попов, Даскалов, Драганов, генерал х. Петков (н-к щаба) и делегатите генерал Бойдев,

* Димитър Генчев — инспектор на двореците.

полковник Попов и подполк[овник] Николов. Започнаха да четат точките, които ще се поставят при преговорите. Като първа точка и най-важна Даскалов беше поставил: как ще се осигури нашата ненамеса във войната. Появиха се големи разногласия в схващанията и особено в термина „ненамеса“, толкоз повече, че с германците беше уговорено, че те не искат от нас военна помощ, а не че изобщо няма да се ненамесваме. Прекратихме заседанието в 8 часа без резултат, понеже щяхме да имаме министерски съвет. След съвета в 11 ч. дойде Севов, с когото останахме до късно.

19. I. Неделя. Богоявление. Обикновеният парад* при хубаво, но студено време. Каза ми се, че военната делегация ще трябва да замине още утре вечер.

Даскалов с жена си, Попов, Габровски и Драганов бяха у нас на обед. Следобед се събрахме пак с делегацията във Военното м[инистерст]во и уяснихме сега всички въпроси. Вечерта бях в театъра, дето последователно ме намериха Груев** и Севов. Утре ще имаме среща с Царя.

20. I. Понеделник. В 10 ч. се събрахме „четирмата“ с Царя във Врана. Разяснихме наставленията на военната делегация; останахме всички напълно съгласни, че пактът трябва да се подпише, макар и по принуда, като не даваме военна помощ на германците и прехраната остава тяхна при евентуално преминаване на войските им през България, което те самите предложиха. Одобрихме декларацията за ненападение с Турция⁶², която да остане в сила при подписването на пакта и решихме да се осведоми министерският съвет по положението.

Следобед приех Richthofen, комуто съобщих за онзи денения ми разговор с Rendel. Той ми съобщи за идването на Neubacher, wirtschaftlicher Reichsbevollmächtigter***, с който щели да се третират стопанските въпроси. Казах му, че това е за нас добре дошло, понеже и ние искаме да поставим тези въпроси, но сме

* По традиция в София се устройва военен парад на християнските празници Богоявление (Йордановден) и Гергьовден (6. V.).

** Груев, Павел — началник на царската канцелария.

*** Икономически пълномощник на Райха.

се колебаха, да не би германците да помислят, че с това търсим нов повод да отложим подписването на пакта.

Министерският съвет трая от 6 до 2 ч. през нощта. Декларацията с Турция бе единодушно одобрена. Постановени бяха последователно въпросите: можем ли да се противопоставим на едно евентуално германско минаване през България, трябва ли това минаване да стане по предварително споразумение с нас, трябва ли и в интереса на страната ли е да подпишем Тристранния пакт. По всички въпроси бяхме единодушни (отсъствуваше от заседанието само Горанов)⁶³, само Багрянов отначало се опита да отклони първия въпрос, но после и той се произнесе, че не можем да се противопоставим. Това беше безспорно най-важното заседание, което сме имали досега.

21. I. Вторник. Сутринта имаше заседание на мнозинството, на което продължиха докладите върху впечатленията от събранията в провинцията. Накрая Габровски и аз казахме по няколко думи.

Следобед приех пратеника на Рузвелт полк. Donovan, който ми направи само визита на учтивост. Разговарях обаче подробно с Попов, като го съветвах да се противопоставим на германците. Бил много войниствен, не искал и да чуе за мир, додето германците не бъдат смазани окончателно.⁶⁴

Към 8 часа дойде при мен Попов след като бе приел Magistrati* und Rendel. Срещата с Donovan го беше още повече настроила против германците. Пак почна да ги псува и заяви, че той по никой начин не би подписал пакта, макар и да съдействува за неговото подписване. Предпочитал да го накараме да се самоубие, но не и да подпише; настоява да излезе предварително от кабинета.

22. I. Сряда. Преди обед бях в м[инистерст]вото. Следобед в събранието дойде Попов, който ми събщи, че Richthofen за втори път му говорил за някаква декларация, която германското правителство очаквало от нас. Решихме утре да го видя аз. Надвечер дойдоха

* Маджистрати — италиански пълномощен министър в София.

Габровски, Даскалов и Сегов. Даскалов настояваше да се назначи неговия роднина Никола Попов за комисар за Добруджа. Възразих му, че го намирам неподготвен, нещо, което доста разсърди генерала. Последва спречкване между Даскалов и Габровски поради новоизлезлия вестник „Нашенец“, издаван от „Гражданската мобилизация“⁶⁵ под директорството на Т. Берберов без знанието на Габровски. Генералът твърдеше, че се касае само за пробен брой. Габровски е силно засегнат от това, че се поставя за редактор Т. Б. (под псевдоним Божидар Йончев) и че той едва вчера е опровергавал пред народни представители, че такъв вестник няма. Генералът се счита засегнат и от това, че Габровски цели 6 месеца не назначил за кмет един негов кандидат. В края на краищата Габровски заяви, че си дава оставката. Опитах се да ги успокоя и да отложим този въпрос за утре. Разговорът се прекъсна, понеже Габровски отиваше на вечеря.

В 10 ч. вечерта отидох при Царя да се споразумеем върху утрешния ми разговор с Richthofen. Препоръча ми преди това да видя Драганов, комуто той изглежда да е върнал доверието си. Говорих му пак за лошите настроения на Попов и за вероятността на германската победа, особено с оглед на новите изявления на Рузвелт, че американската флота нито ще придружава конвоите за Англия, нито ще помага на английската. Това аз тълкувам като отбой от първоначалното американско становище.⁶⁶

23. I. Четвъртък. В 10 часа разговарях с Драганов, а в 11 приех Richthofen. Оказа се, че във връзка с последните разговори на Драганов в Берлин германците очаквали от нас декларация кога ще бъдем готови да подпишем пакта. Те считали, че за това трябва да вземем съгласието на парламентарната комисия*, страхували се, че може да се предизвика министерска криза и че може би царят няма да е съгласен, тъй че работата да се проточи. Искали да знаят нашето становище, за да направят постъпки и пред югославяните. Успокоих Richthofen, че подозренията им са неоснова-

* Има се предвид парламентарната комисия по Министерството на външните работи и изповеданията.

телни, че не е необходимо предварително одобрение на камарата и че когато съм направил декларацията в Салцбург за готовността ни да подпишем пакта, аз съм знаел становището на Царя и на моите колеги. В Министерския съвет въпросът е бил разгледан и одобрен единодушно. Подчертах, че ще бъдем готови, щом получим и проучим доклада на военната комисия, която замина при фелдмаршал List и че тогава Драганов ще заминe в Берлин, за да се уяснят всички въпроси. Обясних особената психология на българите; не е достатъчно решение на правителството, но също одобрение на камарата и спечелване на общественото мнение. Поради това принудени сме да употребяваме понякога по-особена политическа тактика.

Подчертах наново, че макар и да не сме формално в пакта, действуваме като че сме го подписали; припомним исканото от тях одобрение да подпишем декларацията с Турция. Съобщих му също за изказаното от Югославия желание да дойде в София Цинцар-Маркович*, като предадох обаче думите на неговия помощник Смилянич: турци и гърци няма да допускат у тях английски войски; югославците също няма да допускат германски и ще се бият против тях; за нас той не би желал да имаме участва на Унгария и Румъния. Очевидно те разчитат да се борим заедно с тях против германците. Подобни предложения ние решително бихме отхвърлили. Ако обаче предложат само връщането на Западните покрайнини⁶⁷, но да се откажем завинаги от Македония, това не бихме могли никога да приемем. Richthofen напълно споделя това становище; той често докладвал в Берлин, че никое българско правителство не може да приеме подобно нещо и че то би било избито, ако приеме такова решение. Richthofen остана доволен от обясненията; помолих го да запита в Берлин какво мислят за едно посещение на Цинцар-Маркович при изтъкнатите по-горе предложения.

От 12 до 1 1/2 приех Филоти**, с когото се споразумяхме върху начина, по който могат да бъдат уредени добруджанските въпроси. Те признават сега, че да-

* Югославски външен министър.

** Румънски пълномощен министър в София.

тата 14 декември 1940 год. не е била фатална за изселниците и приемат да продължим изселването между 15 март и 15 април. Дойдоха след това Груев и Попов, на които съобщих разговорите с Richthofen и Фидоти.

Подир обед беше при мене на продължителен разговор Габровски. Убедих го да не си дава оставката и да се спогоди с генерала. Оплака ми се от систематически мъчнотии от страна на Гражданската мобилизация, която се поддържа и от генерала. След това приех и генерала, който се оплаква пък от неудовлетворителната дейност на Габровски. Обаче и той е наклонен да се обясни с Габровски, но да ги срещна аз утре. Додето беше при мен генералът, дойде ген. х. Петков, който донесе телеграма от Бойдев за преговорите с фелдмар[шал] List. Съгласни са да осигурят турската граница, където ще струпат главното ядро, обаче искат първите 4 дена, в случай на нужда, ние да задържим турците поне с 6 дивизии. Получи се и една телеграма от нашия военен аташе в Лондон, който съобщава, че военното производство не може да бъде осигурено поради невъзможността да се мобилизират специалисти, бомбардировките, стачките и комунистите. Дава и сведения за числото на аеропланите в Англия и Египет.

24. I. Петък. Преди обед помирявах генерала и Габровски. Предоставиха на мене да взема решение, обаче аз възразих, че с това се поставям в много неловко положение и че е за предпочитане те самите да намерят приемливо за двамата разрешение. Подир продължителни обяснения Габровски заяви, че понеже генералът винаги казвал, аз само да заповедам и те ще изпълняват, той е готов да изпълни всякаква моя заповед. Понеже аз казах, че не искам той да си дава оставката, той стана прав театрално и заяви „слушам“. При това положение видях, че трябва все пак да се намеся и заявих, че ще пусна в. Нашенец“, който може да остане под редакцията на Т. Берберов, обаче този последният трябва да напусне службата си в гражданската мобилизация. Генералът се опита да се противопостави, като заплаши с оставката на генерал Бакърджиев, обаче когато аз възразих, че не допускам, че Гражданската мобилизация се идентифицира

с Т. Берберов и че сам генерал Бакърджиев е представил проект, с който се дава право на министър-председателя да отстранява всеки чиновник, той макар и неохотно се съгласи с мен. Следобед генерал Бакърджиев дойде в Нар[одното] събрание да вземе разрешението за излизането на „Нашенец“ и без никакво възражение прие да освободи Т. Берберов от Гражданската мобилизация, за което Даскалов му беше говорил.

В 8 ч. приех Staatssekretar Esser, който тъкмо-що бе пристигнал във връзка с откриването на германската архитектурна изложба. Вечерта в Германската легация имаше по същия случай голям прием. Присъствуваха Gesandter Twardowski, като представител на Ribbentrop und Knote и двамата като членове на делегацията за изложбата.

25. I. Събота. Сутринта в 9 1/4 часа открих с кратка реч конференцията на столичните гимназиални и прогимназиални учители в присъствието на повече от 400 души в салона на I м[ъжка] гимназия. В 11 часа бях на откриването на германската архитектурна изложба в държавната галерия. Обед по същия случай от м[инистър]а на благоустройството в Юнион клуб. Следобед министерски съвет.

26. I. Неделя. От 9 1/2 до 11 бях на общото годишно събрание на Академията*, което напуснах в 11 ч., за да отида на освещаването на първоначалното училище „Св. Наум“ в квартала Коньовица. После научих, че събранието на Академията завършило с големи спорове, поради което било отложено за идната неделя. Обед в [ресторант] „България“ от Esser.

Следобед имаше бридж в Германската легация в полза на добруджанските бедни. Приход 25 000 лева. Бях на вечеря с Кюсеиванов Петър в Юнион клуб. Оплакваше ми се, че го обвинявали в измяна на верните привърженици на брата му. Говорихме върху настроянията и недоволствата в камарата. Казах му, че тъкмо в този момент в случай на конфликт не се знае

* Б. Филев продължава да изпълнява функциите и на председател на Академията на науките.

дали правителството или камарата ще си отиде и че няма за камарата нищо по-вредно от това да се занимава с дреболии и да губи по този начин престижа си.

27. I. Понеделник. От 11 до 1 1/2 на официална аудиенция при Царя. Говорихме върху протокола, донесен от Бойдев от срещата с фелдмаршал List.

Настоях, че е вече необходимо шуменската област да се раздели на две, с което Царят се съгласи. Следобед имах срещи с военния м[инистър]р и Драганов във връзка с протокола. В 6 ч. дойде Richthofen, който ми каза, че получил телеграма от Ribbentrop, с която одобряват да подпишем проектираната декларация за ненападение с Турция, но да махнем пасажа, че това става в духа на комюникето за миналогодишната среща на Кьосеиванов с Менеменджюлу⁶⁸. Недовернето на германците към нас продължава. Съобщи ми, че пак имали сведения за англофилството на Царя. Опровергах категорически всички тези интриги, които се пушат главно от наши хора (около Жеков, Луков⁶⁹ и др.). Даде идея, че бихме могли да подпишем тайно пактът, за да се ускори подписването му. Възприех на драго сърце това предложение, което той правел лично, но не от страна на неговото правителство.

От 9 до 12 часа имахме министерски съвет, на който, между другото, приехме и основните принципи за една служба за надведомствен контрол при м[инистър]р-председателя.

28. I. Вторник. По обед беше при мене Филоти, с когото имахме продължителен разговор по неуредените добруджански въпроси. Не можахме да постигнем никакво разбирателство.

Следобед среща с Попов, военния м[инистър]р и Драганов. Изработихме проекта за декларацията, която Драганов трябва да представи на германското правителство във връзка с подписването на пакта. Разговорите траяха до 9 часа, след което продължихме разглеждането на разни въпроси само с Габровски до 11 1/2 часа.

29. I. Сряда. От 10 до 4 сл[ед]об[ед] бяхме на съвещание „четирмата“ във Врана. Приехме текста на

протокола, който трябва да се подпише от българските и германски военни представители във връзка с евентуалното минаване на германски войски през България, а така също и текста на съобщението, което Драганов трябва да направи в Берлин във връзка с подписването на пакта. Габровски направи изложение по вътрешното положение, във връзка с което се взе решение да се проведе от полицията „провал“ против комунистите и то около 1 февруари, преди да почне мобилизацията на 3-те дивизии, които се изпращат на турската граница. По всички въпроси съществуваше пълно единодушие. Царят говори доста нервно на генерала, че трябва да се вземат мерки да не се повторят между германската и българската разузнавателна служба интригите и недоразуменията, които са причинили толкова пакости при Световната война. По този случай се изказа твърде лошо за тогавашната дейност на W. Knote. Все тогава Жостов⁷⁰, който претендирал да познава много добре немски език, благодарение на своята несъобразителност, станал причина да участваме във войната с цялата ни армия вместо само с 4 дивизии, както е било уговорено предварително. Преду-преждава ни да се пазим и сега. — Настроението на Попов по отношение на пакта е сега доста добро.

Следобед в събраниято Божилов и Загоров ми докладваха за стопанските преговори с немците. Те дават премия 100 милиона за подобрение на цената на тютюните и намаляват с 20% цените на земеделските машини, също и на тези, които са вече внесени; намаляват със същия процент и цената на желязото, както и на някои други стоки. Още през време на разговорите дойде Сегов, който събщи обещанието на Іаһнке германците да образуват чрез намаление на цените на вносните продукти един изравнителен фонд до 1 милиард лева, които да остават на разположение на българското правителство. Германците щели да купят събраните от нас румънски леи (около 1/2 милиард) по твърде износен курс, от което сме щели да спечелим около 100 милиона лева. Тези пари те предлагали да се дадат също като премия за тютюните. Обаче отговорено им е, че това е невъзможно, тъй като те трябва да се върнат на добруджанските преселници. Аз предложих те да се дадат за тютюна, а банката да обмени

леите на добруджанци с 60 ст., вместо с 45 ст., като понесе загубата от този курс, обаче Божилов не се съгласи с това предложение.

Сегов ми съобщи, че след нашето излизане от Врана Попов и Габровски били задържани от Царя във връзка с отношенията между Даскалов и Габровски, като били четени и сведенията на Разузнав[ателния] отд[ел] при щаба на армията против директора на полицията Драголов и началника на държавната сигурност Павлов, и двамата близки на двореца. Тези сведения ми бяха дадени онази вечер от генерала и аз с негово съгласие ги предадох на Габровски. Царят бил силно възмутен и наредил утре да отида и аз при него с Даскалов, под предлог да преглеждаме протокола на военната комисия, за да може Царят в мое присъствие да накастри добре генерала, за който впрочем Сегов преди 2—3 дена ми каза, че той ще трябва да напусне кабинета. Дойде после и Попов, който ми предаде поръката на Царя да повикам Габровски и генерала, за да се обяснят и да вземат мерки да се прекратят интригите и недоразуменията между Разузнав[ателния] отд[ел] при щаба на армията и Дирекцията на полицията, които изглежда да се подклаждат от второстепенни чиновници (Драголов и Павлов се обвиняват, че са оръдия на Интелижанс сервис)*. Впрочем аз вече говорих на генерала по този въпрос и му казах, че в такива критични дни не трябва да има никакви разногласия и подозрения между двете служби. Генералът отговори, че те ще престанат сега от само себе си, по-неже с мобилизацията Разузнав[ателният] отд[ел] ще отиде с армията и ще се занимава само с нея. Попов се застъпи за генерала и обвиняваше Габровски в интригантство, обаче той не знаеше подробности за държането на генерала против Габровски, които му съобщих и които излагат и генерала. На всеки случай реших, че ще бъде по-добре да опитам да отклоня утрешната среща с Царя и генерала, за да се не изложи този последният твърде много пред мене, когато Царят държи по отношение на него твърде остър език, както разбрах това от Сегов. Не е време сега за министерска криза.

* Наименование на английските разузнавателни и контразузнавателни служби.

30. I. Четвъртък. Телефонирах тази сутрин на Сегов да опита да отмени срещата, като обясних, че положението че се отегчи твърде много, ако генералът, който и вчера получи вече някои остри бележки, бъде сега наново „раздрусан“ в мое присъствие. След един час Сегов ми събщи, че срещата се отлага и че така било действително по-добре.

В 11 1/2 имаше молебен по случай рождения ден на Царя. След разписването в двореца отидохме с Попов в канцеларията, дето прегледахме текста на съобщението за Берлин и направихме някои малки поправки в него. Драганов днес заминава с него за Берлин. Оттам отидох във Военното м[инистерст]во, дето с Даскалов и генерал Бойдев прегледахме наново немския текст на протокола за военните делегати и направихме доста поправки, за да отговаря по-точно на българския текст. (На Драганов се даде оттук съобщението, написано на немски, за да сме сигурни, че ще бъде предадено точно така, както ние го искаме). Попов предполага, че недоверието, което Царят сега проявява спрямо Драганов, се дължало на интригите на Сегов, който се боял, че ще загуби влиянието си, ако Драганов дойде в София като м[инистър] на двора, както Царят се беше изказал за такава една комбинация още преди два месеца.

Следобед бях у Рязкови на бридж.

31. I. Петък. Преди обед в 10 ч. панихида за княгиня Мария Луиза*. Дойде Сегов, който ме беше предупредил да не разговарям с генерала, додето се видя с него (Сегов). Във вчерашната среща Ц[арят] му говорил много настойчиво за лошите отношения с полицията. Ц[арят] бил много доволен, че съм отказал да присъствувам на срещата, тъй като и той се убедил, че това би твърде много оскърбило генерала. Уговорено било генералът и Габровски да се срещнат и да се обяснят.

Следобед Багрянов произнесе в Н[ародното] с[ъбра]ние своята многоочаквана реч, която беше пълно отрицание на стопанската политика на правителството.

* По случай годишнината от смъртта на майката на Царя, княгиня Мария Луиза Бурбон-Пармска.

Той обвинява правителството, че водело „либералистична“ стопанска политика, в която имало само „опити за ръководство“. Всъщност в м[инистер]ския съвет Багрянов никога не е застъпвал такова гледище. Напротив, когато ние напоследък настоявахме за ръководено стопанство в областта на земеделието, той се противопостави най-енергично като заяви, че м[инистерст]вото му още не било пригодно за такова стопанство. В съвета* Багрянов е бил винаги против стабилните цени, а в речта енергично се застъпва за тях. Приписва си заслуги, каквито няма и мисли, че е открил Америка с ръководеното стопанство, което констатира при посещението си в Германия. Като всеки дилетант, сигурно щеше да се възхити от английското или американското стопанство, ако беше отишъл в Англия или Америка, вместо в Германия.

Речта беше посрещната с резерви и предложение то да се напечата в 200 000 екземпляра едва ли имаше болшинство. Мнозина от депутатите са възмутени и веднага се пръснаха слухове за криза. Сам Багрянов беше толкоз безхарактерен, че сам цензурира речта си за вестниците по желание на Загоров, като премахна някои остри пасажи.

Събрахме се в 8 1/2 на съвет, за да разгледаме стопанската спогодба, уговорена с Neubacher, когото приех преди съвета (преди него приех и мюнхенския професор Caesar). Neubacher настоява спогодбата да се подпише още утре сутринта; решихме само да се парафира, като за окончателното ѝ подписване изчакаме и военната спогодба, обаче исканите от германците суми да поставим на разположение още сега.

Заседанието на камарата продължи до 11 1/2 ч., за да се приеме окончателно бюджетът на земеделието. Когато Загоров седнал до Багрянов, по-голямата част от депутатите почнали да се смеят. Реших да поднеса оставката на кабинета и съобщих това само на Габровски и Попов, които го одобряват. От министрите, доколкото разбрах, само Божилов е поздравил Багрянов за речта му.

* Министерският съвет.

7. II. Събота. Повиках Севов, комуто съобщих решението си да поднеса оставката на кабинета. Обясних му защо не може да се дочака подписването на пакта (понеже речта на Багрянов е публична в Н[ародното] с[ъбрание]; почваме да приличаме на водевилен кабинет; не можем вече да се явим пред Н[ародното] с[ъбрание] за сериозна работа).

Попов съобщи по телефона, че турците не приемат направената от нас поправка на текста в декларацията за ненападение.

В 11 ч. дойде Neubacher с Richthofen и Rheinhard, за да приемем окончателно финансовата спогодба. Обясних му, че можем сега само да я парафираме, като им отпуснем още сега част от уговорената сума. След кратко съвещание се съгласиха при условие да им дам писмо, че спогодбата не се подписва сега само по формални причини, но че тя влиза в сила. Парафирахме спогодбата заедно с приложенията ѝ, като се направи една поправка от Божилов, който също дойде на срещата⁷¹.

След срещата Божилов заговори за Багряновата реч и изказа сега възмущението си от нея. Каза ми, че една вечер от събранието Багрянов бил викан настоятелно от проф. Станишев⁷² да отиде у тях, дето бил и проф. Drexel* (Gauleiter за България). Оттам трябвало да се предполага, че бил във връзка с германските партийни среди в София.

В 12 1/2 ч. се събрахме на съвет, на който всички м[инист]ри без изключение парафираха финансовата спогодба. Обсъждахме въпроса за евентуалното пренасяне на м[инистерст]вата и други мерки, в случай че София бъде нападната.

Надвечер дойде в къщи Севов, който следобед разговарял по телеграфа с Ц[аря]. Той щял да се върне утре по обед. Предал му нашия разговор от тази сутрин. Ц[арят] бил много огорчен, бил готов да се раздели с Багрянов, обаче искал това да стане по-късно, след като се подпише пактът, за да се ангажира и Багрянов с него. Обясних повторно защо това е невъзможно. Очевидно е, че речта на Багрянов е една

* Проф. Дрексел — ръководител на националсоциалистическата група на немците, живеещи в България.

умишлена и добре подготвена акция на Багрянов против правителството. Тя бе старателно подготвена с многобройни съобщения в чуждата преса, разпространени от София, вероятно чрез Saporito*. От известни изрази на Richthofen и жена му може да се заключи, че те гледат на Багрянов много благосклонно. Очевидно е, че тукашните германски кръгове, които са недоволни от сегашното правителство и се отнасят с голямо недоверие към него, смятат Багрянов като най-подходящо лице да състави нов много по-германофилски кабинет, тъй като в това отношение не могат да разчитат нито на Жеков и Луков, нито на Цанков и Диков⁷³, поради отношенията им с Ц[аря]. Сегов говори за голямата нерешителност на Ц[аря], която той не одобрява. Намира, че Ц[арят] ще направи много добре да се отърве от старите свои приятели като Багрянов, Драганов (сигурно замесен в планове на Багрянов), Сирку Станчев и др., които само експлоатират с правителството на Ц[аря], за свои лични облаги, обаче за него не искат и да знаят. Ц[арят] обаче не могъл да се реши на подобно нещо, макар сега вече да бил възмъжал и да нямал нужда от подобна опора. По всичко се вижда, че Сегов има засега най-голямо влияние върху него. Остана да изложи лично положението на Ц[аря] в една среща утре следобед. Изтъкнах, че нарочно съм избягвал досега да говоря по Багряновата реч нито с м[инист]рите, нито с депутатите. Действително говорих само с Логофетов**, който също е възмутен. Попов днес ми заяви, че той по никакъв начин не може да остане по-нататък в кабинета с Багрянов.

2. II. Неделя. Сутринта продължение на общото годишно събрание на Академния. Големи спорове със секретаря П. Стоянов⁷⁴, когото обвиняват във фалшифициране на един протокол, за да получава възнаграждението, макар че е пенсионер. При избора на нов Управителен съвет получих за председател всички гласове без един. Секретар не можа да се избере, въпреки двете гласувания, понеже гласовете бяха разделени

* Сапорито — италиански кореспондент в София.

** Никола Логофетов — председател на XXV Обикновено народно събрание.

между П. Стоянов и Романски⁷⁵. Отложи се за следната неделя.

Следобед бридж у Овчарови⁷⁶. В 10 ч. при Царя, който днес се върнал от Пловдив. Изложих му подробно разбиранията си във връзка с речта на Багрянов. Всичкото време ме гледаше много вторачено, говореше много малко, дълги паузи мълчание. По всичко се виждаше, че много се мъчи и че цялата работа му е страшно неприятна. Не предполагал, че въпросът е тъй сериозен, както му го изложих (ставаме водевиден кабинет, нужно е в този момент повече престиж за управлението; твърдост и решителност; ако въпросът не бъде разрешен от нас, ще се подигне в Н[ародното] с[ъбрание] и ще ни се наложи разрешение, обаче така изпущаме положението от ръцете си). Опитва се все пак да спаси Багрянова, като загатна да се направи някаква декларация. Възразах, че бихме станали смешни. Предложих три комбинации: сегашният кабинет без Багрянов; нов м[инистър]-председател с Багрянов и кабинет Багрянов, който обаче не бих препоръчал поради липсата на нужните качества у Багрянов. Останахме до 12 1/2 ч., решихме да обмислим въпроса по-спокойно на другия ден.

През време на разговора Ц[арят] ми разправи за днешната си среща с адмирал Kanaris⁷⁷, началник на германската разузнавателна служба, който от 2—3 дена е в България. Ц[арят] успял да му спечели доверието. Обърнал му вниманието да не се поддава на тукашните интриги, като му посочил примери от Световната война. От онова време Ц[арят] имал голям опит в подобни въпроси. Kanaris казал, че засега няма да правят десант в Англия. В Русия имали много добре организирана служба, в Норвегия и Швейцария обаче срещали големи затруднения. Според техните сведения Турция щяла да воюва, ако германците минат през България.

3. II. Понеделник. В 11 ч. дойде Сегов, който ми съобщи, че Ц[арят] сега се спирал на следната комбинация: Багрянов да отиде пълном[ощен] м[инистър] в Берлин, а Драганов да отиде в Белград на мястото на Стоилов, който вчера се помина. Одобрих, обаче казах, че Багрянов не е много удобен за Берлин, по-

неже не знае никакъв език. По-удобно ще бъде може би Багрянов в Белград, а Драганов в Анкара.

В 12 ч. при Ц[аря], който ми съобщи за горната комбинация, обаче разбрах, че той смята целият въпрос да се отложи, додето се осигури отиването на Багрянов в Берлин. Възразах, че това е невъзможно, и че всичко трябва да се свърши още утре, преди първото заседание на камарата, понеже инак изпускаме положението от ръцете си. Апелирах още веднъж за престижа на правителството. Ц[арят] остана много покрусен от моя отговор, макар да нямаше какво да ми възрази. Казваше, че в такъв случай цялата комбинация пропада. Упреци към Севов и мене, че не сме прегледали речта на Багрянов. Най-после се споразумяхме да видя аз Багрянов следобед и да му говоря за необходимостта той да напусне кабинета, за да видим как ще реагира.

В 2 1/2 ч. среща с Багрянов, с който водих продължителен разговор до 4 ч. в най-приятелски тон. Показах му постепенно всички злокачествени пасажии на речта му. Той не признава, че тя била насочена срещу правителството. Той бил само против „системата“, а не против политиката на правителството и не иска да разбере, че това е все едно. Обясних му, че ако беше внесъл въпроса в Министерския съвет, той сигурно щеше да се уреди, както той е искал, или поне ако ме беше предупредил за речта си, можеше тя да бъде така нагласена, като че ли е от името на правителството и всички бихме му ръкопляскали. Искал да наложи неговите схващания, като ги направи публично достойние, понеже смятал, че нямало да бъдат възприети от съвета. Не намира друг изход, освен да си тегли последствията и да си даде оставката. Одобрих това като единственият изход, който би му правил чест. Попита дали той трябва да си даде оставката, или аз да му я дам. Посъветвах го за първото и се съгласихме утре сутринта да се срещнем наново за окончателно решение.

Видях след това Габровски, комуто обясних положението, а в 5 ч. дойде Божилов. Той гори от нетърпение да научи нещо повече, беше ме търсил още сутринта и беше се нарекъл по незначителен предлог да ме види. Осъжда постъпката на Багрянов; ако аз из-

ляза от кабинета, и той нямало да остане. Съжалявал много, че вчера, като седнал след речта на Багрянов до него, Багрянов му подал ръка за нещо, а депутатите го изтъкували, че Божилов го поздравява за речта му (Габровски твърди, че чул действително поздравлението). С Багрянов нямало да има повече от 40 души депутати. Въртя ме дълго време, за да научи нещо повече, обаче аз се ограничих да повтора няколко пъти, че ще проуча въпроса по-подробно и тогава ще видя какво ще трябва да се направя. След това продължихме пак разговора с Габровски, който ми даде някои сведения за настроенията на депутатите.

В 7 ч. дойде Ст. Чапрашъков, който ми събщи за един свой разговор с герм[анския] военен аташе полк. Вгискманн. Той му казал във връзка с речта на Багрянов, която немците не одобрявали, че те няма да позволят да се правят каквито и да били експерименти. Те имали пълно доверие в мене, считали ме за честен и културен човек, с когото можело да се приказва.

В 7 1/2 ч. бях пак при Ц[аря]. Докладвах му подробно за водените следобед разговори. Смя се много, когато му разправих за Божилов и по какъв начин прикрива, че е поздравил Багрянов за речта. Разговорът с Вгискманн му направи силно впечатление. Изглежда почти решен да се раздели с Багрянов, но явно е, че това му тежи твърде много. Плаши го привидно неговата популярност, бои се, че той може да стане втори Ивайло, макар да го счита за „таушан* в тигърска кожа“. Отговорих му, че този вид демагози, които дължат своята популярност на връзките си с короната и които правят демагогия отгоре, не са опасни; опасни са тези, които са се борили, издигнали са се сами от народа със собствени сили. Неговата популярност ще изчезне с напускането на министерския пост.

4. II. Вторник. Сутринта в 9 1/2 отидох пак при Ц[аря]. Той е вече окончателно решен да се раздели с Багрянов и признава, че няма друг изход. В 10 1/2 имам пак среща с Багрянов. Попитах го дали намира друг някой изход. Отговори, че би имало, ако неговата реч

* Заек.

се посочи като такава, която отговаря на разбиранията на правителството. Отговорих, че това е невъзможно; той би ли се отказал от твърденията си, които ние не споделяме; категорически отговор „не“. Казах тогава, че не остава освен или той да си отиде, или останалите 9 министри. Остана той да си подаде оставката, но искаше това да стане утре. Казах, че е невъзможно, понеже се касае за кабинетен въпрос, който трябва да се разреши преди първото заседание на камарата. Отговори ми, че окончателния си отговор ще ми даде в 12 ч. Днес не беше така спокоен и приятелски разположен като вчера. Напротив, твърде нервен и с неспокоен поглед. Вчера изглежда още е вярвал, че оставката му няма да бъде приета. Днес изглежда вече съжалява, че е постъпил нетактично. Понеже до 12 ч. не ми се обади, потърсих го в 12 1/2 по телефона; отговори ми, че пише оставката си, но ще я изпрати в двореца направо, тъй като Ц[аря] назначава и уволнява министрите. Съобщиха ми да отиде в двореца с указите в 2 ч.

Между туй приех Логофетов, който ориентирах накъсо. Депутатите били разделени на две. Мнозина вярвали, че кабинетът ще се състави от Багрянов и клонели към него, обаче сигурно щели да се прехвърлят на другата страна, ако видят, че той излиза. Подпредсед[ателят] Никола Захариев⁷⁸ осъждал Багрянов.

Видях след това Габровски. Той имал разговор вчера с Андро Лулчев*, който също осъждал Багрянов, но се боял, че може да прави въртели (становището на Ц[аря]). Вчера го викали в Землед[елската] банка, дето били Багрянов, Стоил Стефанов, Хр. Василев и полк. Даскалов, които гласели листата на кабинета Багрянов. Питали го дали одобрява Красновски⁷⁹ за м[инистър] на в[ътрешните] р[аботи].

В 2 часа отидох пак при Ц[аря]. Той беше сега много разположен, съвсем спокоен и разговорлив. Излял си яда за всичко върху Севов, който му казал, че той се карал на гувернантката, понеже детето се насрало. Говорихме и за протокола с военните условия за минаването на германците, донесен вчера от Бойдев. Разговорът продължи до 3 1/4, когато бяха подписани и указите. Благодарих му за голямото доверие,

* Депутат от мнозинството, брат на Любомир Лулчев.

което ми оказва отново и изказах надежда, че не съм го съветвал зле. Отговори, че видял, че мисля честно и затова ме послушал. Отговорих, че в живота не остава нищо друго освен да бъдем честни към себе си и другите, а оттам нататък вече каквото бог даде. В разговора стана дума и за Хр. Статев⁸⁰. Ц[арят] пак повтори това, което ми беше казвал и друг път, а именно, че този човек, бивш актьор, комарджия, малко сводник и пр., е фатален и проваля всекиго, с когото се сближи. Така било с Ляпчев⁸¹, с Цанков, така с Къосеианов, така сега с Багрянов.

В 4 ч. кратък мин[истерски] съвет в Н[ародното] с[ъбрание]. Съобщих за оставката на Багрянов и дадох нужните обяснения. Божилов, който не беше успял да надуши нищо, извика гласно с учудване „а“. В заседанието на камарата, което почна на 4 3/4 ч. прочетох указите и направих декларацията, че с излизането на Багрянов няма да има никаква промяна в земеделската политика на правителството, която беше аплодирана на няколко пъти. След свършването ѝ бях изпратен с продължителни ръкопляскания почти от всички народни представители. Така лесно забравиха Багрянов. П. Стайнов⁸² единствен поиска думата, но не му я дадох.

В 6 1/2 ч. отидохме с генерала при Ц[аря], дето беше и Попов. Разисквахме по декларацията с Турция за ненападение и военния протокол за минаването на германците. Остана да продължим разискванията с генерала и Попов на другия ден.

Голямото напрежение от трите последни дни почувствувах едва днес. След камарата бях много уморен, което забелязаха и други. За пръв път от няколко дена ще мога да си легна по-рано и по-спокойно.

5. II. Сряда. Сутринта събрание на болшинството. Бях посрещнат много добре с продължителни ръкопляскания. Някой извика „браво“. На дневен ред бяха сложени законопроектът за земеделските пенсии и интерпелацията на комунистите с проф. П. Стайнов, върху външното положение, за която се реши да се отложи⁸³. Дадох подробни обяснения по оставката на Багрянов, които също се посрещнаха много добре. Речта ми бе

изпратена с общи ръкопляскания, с изключение само на няколко души.

Следобед в 5 ч. дойде Сегов, който изказа желание да присъствува на срещата, когато обсъждаме протокола на военните делегати от Предял*. Между другите посетители беше и Гр. Василев⁸⁴, който ми препоръча за мин[истър] на земеделието проф. Странски⁸⁵. Направи ми големи комплименти за пасажа от речта ми, че в България не може да се мисли нито за комунизъм, нито за национален социализъм, нито за фашизъм; в днешния момент за тези думи се изисквало голяма смелост. В този дух му говорих и Тарновски**.

В 7 часа дойде у дома Попов, а в 7 1/2 и Габровски. Решихме, че е вече време да се направи „провалят“ против комунистите. В 8 ч. дойде и генералът вместо в 7, както беше обещал. Малко след това дойде и Сегов. Обаче Попов и генералът не можах още да дадат ясно заключение върху протокола на военните делегати. Те и двамата са изпаднали пак в своя пессимизъм и виждат всичко в черно. Искат германците да виждат нещата непременно така, както ние ги виждаме. Убедени са, че германците ще настъпят с недостатъчни сили и че това ще бъде за нас катастрофа. С предложението за главното командване⁸⁶ са съгласни, обаче и там намират да се спират на някои дреболии. Не можахме да дойдем до определени решения.

В 10 ч. вечерта заседание на „четирмата“ при Ц[аря]. Разговорът беше доста нервен поради нерешителното държание на Попов и генерала, които вече губят надежда в германската победа и са убедени, че германците ще минат у нас само с 10 дивизии. Аз предложих, щом като гледат така на нещата, да се обърнем срещу германците, на което генералът отвърна, че това сега не е вече възможно. Генералът се оплакваше, че германците не пазели никаква тайна. Изпращали вече 30 трена бензин и 40 трена аеропланни бомби, които искали да оставят по гарите във вагоните с тяхна

* Седловина между Алпите и Карпатите в Румъния, където на 2. II. 1941 г. е подписан българо-германски протокол за условията на пребиваването на хитлеристките войски в България.

** Полски пълномощен министър в София..

охрана в цивилни дрехи. Поради нерешителността на генерала и Попов решения мъчно се вземат. Царят се нервира и напомни, че действуват като Fab. Cunctator⁸⁷. Той намираше, че някой трябва да отиде в Берлин и че естествено това би трябвало да бъде Попов, обаче той решително отказа. Настана мъчително мълчание, от което аз ги извадих, като забелязах, че всъщност няма какво много да се преговаря, тъй като ние приемаме както протокола на военните, така и проекта за главното командване. Остава следователно само да се обърне внимание на германците, че трябва да дойдат с повече войски, а това може да се каже още утре тук на Richthofen, като се телеграфира и на Драганов. Все пак нищо не пречи полк. Попов да отиде в Берлин с по-подробни наставления за Драганов, който досега не се е никакъв обадил. Попов го беше повикал по телефона днес и той се обади през време на заседанието. Бил болен и затова още не бил предал писменото изложение, което беше натоварен да връчи във Външното м[инистерст]во в Берлин, щял обаче да го направи едва вдругиден. Успя обаче да каже, че излизането на Багрянов направило в Берлин лошо впечатление. Ц[арят] се много разсърди, понеже подозира, че Драганов нарочно не е се явил във Външното м[инистерст]во, като е чакал разрешението на кризата с надежда Багрянов да стане председател⁸⁸. По тази причина решихме да се държим с Берлин във връзка и чрез Richthofen. Остана генералът и Попов утре да се уединят някъде и да изработят инструкциите за Драганов.

Днес се извърши погребението на Ст. Стоилов, на което не можах да присъствувам. Запалих му само свещ в църквата.

6. II. Четвъртък. Сутринта ми се обади Ц[арят] да ми съобщи да кажа на Попов в телеграмата до Драганов, да му направи строго мъмрене за неговото поведение; съобщи ми също, че днес в 3 ч. пристига генерал Richthofen, началник на самостоятелния въздухоплавателен корпус в Румъния, предназначен за действие на Балканите. За него говорихме и снощи, като казахме да се срещна и аз с него.

В 10 ч. в Събранието дойде Сегов, а след малко и

Габровски. Възмущавахме се много от поведението на Драганов и бяхме на мнение, че той би трябвало веднага да се отзове. Непростимо е за един пълномощен м[инистър] да не изпълни веднага такава важна поръчка, каквато му беше поверена, макар и да е болен. Подозираме, че болестта му е привидна и че бойкотира мерките на правителството. Съмняваме се, че и утре ще се яви във Върши[ото] м[инистерств]о и затова аз предложих дадените нему изявления, които бяхме изпратили нарочно на немски да се предадат още днес на Richthofen, за да сме сигурни, че ще бъдат протелеграфирани.

Имахме след това заседание с комисиите по земеделието и финансите, за да приемем Закона за пенсиониране на земеделците, по които станаха общи разисквания. Решихме да го приемем, както го искаха земеделските задруги⁸⁹. Тайният мотив за това беше, да не дадем по-малко, отколкото им даваше Багрянов.

В 1 1/2 ч. дойдоха Попов и генералът; прочетоха ми наставленията за Драганов, които одобрих. Говорих им против Драганов поради неизпълнение на поръчката; и двамата се опитаха да го защитят, макар генералът да не отричаше вината му. Настоях да му се направи веднага мъмрене. Попов се съгласи неохотно и каза, че ще го направи от името на м[инистър]-председателя. Настоях също съобщението до Драганов да се даде в резюме и тук на Richthofen, и то в предварително изработена писмена форма, с което Попов пак неохотно се съгласи. Предложих също да се даде на Richthofen и изпратеното с Драганов съобщение, за което остана да вземем съгласието на Царя.

Ц[арят] ми се обади и събщи, че одобрил приготвената телеграма до Драганов, за по-раншното съобщение обаче намира, че ще бъде по-добре да почакаме до утре и тогава да го съобщим на Richthofen, ако Драганов не го предаде и утре.

Следобед приемах доклади в Н[ародното] с[ъбрание], за пръв път и по земеделието* от гл[авния] секретар проф. Дончо Костов⁹⁰. След закриване на заседанието на Н[ародното] с[ъбрание] приехме в коми-

* Като управляващ това министерство след оставката на Багрянов.

сията в окончателна форма Закона за пенсиониране на земеделците.

7. II. Петък. Сутринта събрание на болшинството. Попов направи изложение по външната политика, което се посрещна с оживени ръкопляскания. Всички категорично отказаха да разискват. Аз също казах няколко думи по вътрешното положение и съобщих, че М[инистерст]вото на земледелието скоро ще има титуляр. И по тези въпроси депутатите отказаха да разискват. Изобщо днес се прояви голямо единодушие и сплотеност. За това допринесе твърде много излизането на Багрянов от кабинета.

Следобед в Събранието мина Законът за пенсиониране на земеделците, по който станаха доста разисквания, главно наддавания с нови предложения, които всички бяха отхвърлени.

В 6 1/2 ч. приех генерал Richthofen⁹¹. Говорихме продължително. Обясних му защо считаме, че германците трябва да дойдат с повече войски, като указах на нашия балкански манталитет. Той разисквал този въпрос и с фюрера, който изказал опасение, че изпращането на една много голяма армия би срещнала мъчнотии в продоволствието и би тежала на населението. Трябвало да се намери истинската мярка. Техните дивизии не трябва да се мерят само по число. Във Франция те направили пробива само с 5 бронирани дивизии; само една дивизия пленила 150 000 души. Югославската армия счита за съвсем *minderwertig**; турската няма свобода на движение поради липса на пътища и ще бъде принудена да се трупа на едно място, а тъкмо това авиаторите търсели. Обясних му защо не искаме да вземаме участие във войната (поради съюза на турците с гърците; желание и на фюрера, за да се запази българската армия за после). Минаването на германците нямало да почне преди 1 март; за минаването им трябвали около 35 дена; гледали да изпратят складовете предварително, за да стане после минаването по-лесно. Задържането на нашата мобилизация обяснява със забавянето и на тяхната акция.

По съвета на Севов повиках Драганова по телефо-

* Малоценна.

на, за да го питам бил ли е днес във Вьнш[ното] м[инистерст]во както беше обещал. Както предполагах не е бил. Обясни го с това, че Richthofen телеграфирал за тръгването на полк. Попов за Берлин, като съобщил, че и той е натоварен да преговаря направо; по тази причина казали на Драганова, че ще дочакат и идването на Попов, та да ги приемат заедно. Обясних, че Попов ще информира лично само Драганов и че следователно няма защо да го чака, толкоз повече, че той тръгва едва днес и то с трен. Драганов обеща да иска среща още утре. Отидох веднага при Ц[аря], комуто докладвах. Бяха там още княз Кирил⁹² и Севов. Всички сме убедени, че Драганов играе някаква игра. Решихме още утре да викам Richthofen, за да му обясня защо се е забавила работата и да му дам текста на съобщението, което трябваше да направи Драганов, за да го телеграфира сам Richthofen в Берлин. Ц[арят] призна, че съм бил прав, когато съм искал това да стане още вчера.

Бях на вечерята, която П. Кюсеиванов даде на бюджетарната комисия в Софийския клуб. Съобщих на Попов и генерала за разговора ми с Драганов. Те също останаха изненадани и едва сега признаха, че съм имал право. Липовански* беше много мазен към мен. Обяснил съм великолепно в болшинството оставката на Багрянов; Костов натоварил него да приготви писмен отчет за заседанието на болшинството за двореца.

8. II. *Събота*. Приех Бакърджиев (М[инистерст]вото на земл[еделието]), който ми докладва върху оземляването на преселниците в Добруджа. След това Richthofen. Обясних му случая с Драганов. Richthofen наистина съобщил, че полк. Попов отива за преговори в Берлин. Помолих го да съобщи в Берлин, че забавянето на работата е станало против волята както на Ц[аря], така и на правителството и че то се дължи на болестта на Драганов и недоразумението с полк. Попов. На всеки случай дадох му да телеграфира и текста на съобщението, което трябваше да направи Драганов, като обясних, че Драганов поради болестта си може и днес да не види Ribbentrop, а ние държим

* Депутат от мнозинството.

да имат това съобщение в Берлин колкото се може по-скоро. Richthofen ми каза, че той нямал впечатление, че имало недоволство в Берлин от нашето забавяне.

Доиде след това Миланович*. Той току-що се върнал от Белград; там били много разположени към нас. Подига въпроса, дали няма да бъде „опортунно“** да се заведат разговори между нас и тях във връзка с положението; за да съгласуваме поведението си. Казах му, че ще говоря по този въпрос с Попов. На запитването му дали ще минат германските войски през България и какво бихме направили в такъв случай, дадох уклончив отговор. По въпроса за взаимните разговори той имал вече среща и с Попов.

Приех след това Ат. Буров⁹³ и Вл. Каракашев във връзка с отчуждаването на Юнион клуб. Буров остана после сам да говорим и по политика. Той си е все с англофилските настроения. Счита натрупването на германските войски в Румъния и приготовленията им да минат през България за един голям блъф, за да сплашат Гърция и Турция. Отговорих му, че и на мен ми идва на ум това обяснение.

Приех за малко и Филоти, но отложихме разговора за понеделник, понеже трябваше да отивам на радиото да произнесе речта си във връзка със земеделските пенсии.

Следобед в 4 ч. заседание в Управителния съвет на Академията във връзка с избор на секретар, който не можа да стане на общото събрание в неделя (борба между П. Стоянов и Романски). Подхвърлих пак моята стара идея секретарят да се назначава от министъра на просветата. Изглежда, че ще се възприеме.

От 7 до 8 1/2 министерски съвет. Вечеря у Г. Атанасов. Вгисктапп ми съобщи, че преди една неделя румънската кралица-майка е имала среща с Хитлер. Обещала, че може да убеди брата си крал Георги да абдикира в полза на брат си Павел и по такъв начин да се тури край на италиано-гръцката война.

Допуща, че русите няма да са съгласни с минаването на германците през България. Русите няма да се бият за това, но могат да спрат доставките.

* Югославският пълномощен министър в София.

** Подходящо, удобно.

9. II. Неделя. Сутринта отидох на филма „Ленин през 1918 год.“, който се дава само за поканени гости от Руската легация в кино „Балкан“*. Искях с присъствието си да подчертая добрите отношения с Русия. Филмът много интересен, но прекалено дълъг, свърши почти в 2 1/2 ч.

Следобед благотворителен бридж за Добруджа у Елис[авета] Чапрашъкова. В 7 часа ме извикаха при Царя във връзка с телеграмата на Драганов. Той вчера е виждал Ribbentrop. Разговорът много благоприятен. Възприето пактът да се подпише едновременно с минаването на германците през България. Ц[арят] продължава да храни недоверие към Драганов, въпреки телеграмата му до мене, с която категорически опровергава, че той забавил работата. Ц[арят] смята, че той трябва да остане до подписването на пакта и след това да бъде преместен или отзован, за да не каже, че е бил против. Ц[арят] се е отказал от намерението да праща Багрянов в Берлин; ще го прати може би в Анкара. За Берлин се колебае между Рязков и Г. Кюсеиванов. Казах, че вторият би бил много добре, ако не беше жена му; препоръчвам го за Виши** (Париж).

Ц[арят] ми разказа за разговора си с ген. Richthofen. Срещата траяла 2 1/2 часа. Внушил му, че и югославците трябвало да се „компрометират“. Ако ги оставели настрана, то щели да кажат, че германците се боят от тях и за това не ги закачат. Освен това германците имат голяма нужда от линията Белград—Солун. Richthofen казал, че можело да се предприеме нещо, но след като германците слязат в Дойран (да ги хванат следователно в клещи). Изглежда, че въпросът да се даде Солун на сърбите е изоставен след срещата на Хитлер с княз Павел, от която германците не били доволни.

Говорихме за кандидат за м[инистър] на земледелието, който трябва да се назначи тези дни. Вземах съгласието на Ц[аря] да се разчисти с вредните служители в БЗБ и задругите. Ц[арят] беше на мнение да се отложи „провалът“ срещу комунистите, с което

* Сега Народен театър за младежта „Людмила Живкова“.

** Седалище на марионетния режим на маршал Петен във Франция.

и аз се съгласих, тъй като и минаването на германците, както и нашата мобилизация се забавят. На всеки случай настоях това да стане преди да продължи нашата мобилизация.

10. II. Понеделник. Сутринта приех гл[авния] секр[етар] на земледелието Дончо Костов. Оказа се, че макар Багрянов да говореше постоянно за 4-годишен план, такъв план не е бил изработен. Наредих да се назначи комисия, да го изработи. Втора комисия да изработи програма за дейността на М[инистерст]вото на земл[еделието] с оглед на въвеждането на планово стопанство. Трета комисия за енциклопедия на селото.

Приех представители на опозицията: Н. Мушанов⁹⁴, А. Цанков, Т. Кожухаров⁹⁵, проф. П. Стайнов, Н. Сакаров⁹⁶, д-р Дюгмеджиев⁹⁷ и Держански⁹⁸. Искаха осветление върху положението във връзка със слуховете за минаване на германците. Бях много въздържан. Дюгмеджиев иска пакт с Русия. Цанков иска да гледаме да останем вън от войната, но не би искал България да сподели участта на Полша или Румъния. Кожухаров констатира, че народът не иска война, но би я понесъл по-леко, ако и Югославия сподели нашата участ. Не останаха много доволни от обясненията ми, понеже много малко разбрали. Само Мушанов заяви, че бил доволен, понеже съм обяснил, че ние не сме нарушили досега неутралитета си.

Приех после Филоти, който ми съобщи, че неговото правителство приема нашата теза относно завършването на преселванията в Добруджа, обаче при условие че ще покажем повече добра воля да уредим другите въпроси.

Следобед ходихме на разходка с Габровски, за да говорим върху положението. След това среща с Попов, за да обсъдим телеграмата на Драганов. От 6 ч. заседание в Минист[ерския] съвет. Прекъснах го за една среща със Севов. Спряхме се на кандидатурата на Д. Кушев⁹⁹ за министър на земледелието. Опитва се да запази о. з. полк. Даскалов в БЗК Банка като делегат на м[инистъ]ра на земл[еделието], но трябваше да отстъпи пред моите аргументи. Съгласи се, че Хр. Василев, С. Башев и администраторът Баев трябва да се уволнят.

11. II. Вторник. Дълъг разговор с Алтънов¹⁰⁰ върху добруджанските въпроси. След това приемах народни представители. Следобед доклади и приеми.

Вечерта със Загоров¹⁰¹, Габровски и Митаков¹⁰² на работническо представление „Страхил войвода“. При влизането в ложата, публиката (почти изключително работници) ни направиха продължителна овация. На излизане поздравих групата работници в униформата, която са носили в станове.

12. II. Сряда. Обикновени приеми. Вечеря у Гочо Гешев.

13. II. Четвъртък. Приеми. Към обед дойдоха Божилов и Даскалов да докладват по стопанските преговори. Германците увеличават цената на тютюна с 5 лева и отлагат всички плащания, които трябва да се извършат до края на годината, за след свършването на войната (около 1 1/2 милиарда). После дойде и Попов, с когото останахме до 4 часа. Редактирахме телеграмата до Наумов* във Вашингтон. По мое предложение телеграфирахме на Драганов да се постарее да узнае, под предлог, че е необходимо за изработване на формулата, с която да съобщим на русите за присъединяването ни към Тристранния пакт, как биха погледнали русите, според Берлин, на това присъединяване и на минаването на германските войски през България.

Следобед имах конференция по засяването на соята, а след това продължителен министерски съвет до полунощ.

14. II. Петък. С Попов отидохме в 10 ч. във Врана при Ц[аря]; обсъдихме подробно общото положение и разгледахме писмата¹⁰³ на Кимон Георгиев¹⁰⁴ и Кр. Пастухов¹⁰⁵. Съгласихме се върху кандидатурата на Д. Кушев за м[инистър]р на земледелието.

Следобед в 5 ч. приех Кушев на продължителен разговор. Изглежда, че той се е досетил или е бил предупреден, макар Сегов да отрича това. Направи ми доста комплименти и се постаря да изтъкне предимствата си, отдето правя заключение, че е бил преду-

* Българският пълномощен министър във Вашингтон.

преден. Прави възражения само против начина, по който ставали изборите, в които той не можа да бъде избран, и против политиката на М[инистерст]вото на търговията. Не остана никак изненадан, когато му предложих поста, който той веднага прие. Дадохме си взаимно уверение да бъдем искрени в сътрудничеството си.

Дойде после Даскалов, който донесе телеграмата, че по заповед на Хитлер всичко трябва да бъде готово да може настъплението на германците да почне на 21 февруари, а именно тогава да почне строежът на мостовете и да тръгнат бронираните дивизии от Добруджа. Общото настъпление да почне на 24 февр[уари]. Ние да продължим мобилизацията. Войските, които ще минат, възлизали на 680 000 души, но можели и да се увеличат от „неизчерпаеми резерви“, тъй че били в състояние да се справят с всяко политическо и военно положение на Балканите. Дойде после и Попов, който съобщи, че Цветкович* и Цинцар-Маркович били извикани в Берхтесгаден.

В 11 ч. вечерта събрание на „четирмата“ при Ц[аря]. Решихме мобилизацията да продължи, но на части. Турците са съгласни да подпишат декларацията за ненападение в представената от нас редакция. Ц[арят] одобри кандидатурата на Кушев за м[инистър] на земледелието. Реши се „провалът“ вече да се проведе, но на части и тайно. Даже и с това Ц[арят] много неохотно се съгласи.

15. II. Събота. В 10 ч. приех генерал Greifenberg, нач[алник] щаба на фелдмар[шал] List заедно с Bruckmann. Той говори много малко. Не допуска нападение ни от турците, ни от Югославия. Признава голямото значение на линията за Солун. Според Bruckmann сърбите щели да допуснат по нея пренасяне на материали, но не и на хора. Потвърдиха, че забавянето на нашата мобилизация е станало по тяхна вина. Предупредиха, че трябва да се внимава при евентуално минирание на Варна и Бургас, за да не се дразнят русите. По-вероятно считат англичаните да пуснат мини пред двете пристанища, които сега служат главно на

* Министър-председателят на Югославия.

немците. Не знаят какво мислят русите за германското минаване през България, но са сигурни, че то не им е приятно. Казах им, че ни е много приятно, като стари *Kriegskameraden**, че можем да им бъдем полезни.

Бях после на аудиенция при Ц[аря], да му докладвам разговора и поднеса указа за назначението на Кушев, когото приех веднага. След това обикновения приеми. Когато съобщих на Божилов за назначението на Кушев, той остана крайно изненадан и припомни, че имало следствие против него във връзка с някакви суми, преведени от Чехословакия. Побърза обаче да прибави, че го познавал много добре и веднага след това го поздрави.

Следобед преди минист[ерския] съвет дойде Божилов и ми разправи, че имало голямо възмущение между народните представители от назначението на Кушев. Бон се от усложнения в камарата. От 6 до 9 министерски съвет, после отидох на чая на журналистите, дето приказвах надълго с Логофетов и П. Къосеиванов за Кушев, като им обясних съображенията. Логофетов считаше, че ми е натрапен, което аз опровергах категорически.

16. II. Неделя. Сутринта събрание в Академията за избор на секретар. Избра се Романски с 11 гласа срещу 10 гласа за П. Стоянов. Ще трябва да се измени законът, за да се назначава секретарят от м[инистъ]ра на просвещението. Следобед на бридж у Яблански.

17. II. Понеделник. Сутринта приех Ал. Цанков, който дойде да се осведоми по положението. След него Richthofen. Още няма известия за разговорите с югославските министри. Не се знае още дали германците ще минат на 21 т. м. Подигна някои по-дребни въпроси във връзка с минаването им.

Следобед дойдоха у дома Попов и генералът все във връзка с минаването. И двамата не вярват в германската победа. Попов е пак песимист и заяви, че по никакъв начин няма да отиде в Берлин да подпише пакта. Той допуска, че югославяните биха ударили на италианците в Албания, като изпреварят германци-

* Бойни другари.

те и заемат Солун и после се съединят с турците през Тракия. По такъв начин би се образувал един блок от Югославия, Гърция и Турция срещу Германия.

В 7.5 ч. пристигна унгарският м[инистър]р на просвещението Нотап, когото посрещнах с обикновената церемония на гарата. След това министерски съвет.

18. II. Вторник. Посещение от Нотап, което му върнах в хотел „България“. На 12 ч. подписахме с него в Министерския съвет културна спогодба. Обед в Юнион клуб от Попов. В събранието в 4 1/2 ч. прочетох указа за назначаването на Кушев за м[инистър]р на земледелието. Посрещна се хладно; малцина ръкопляскаха. Идва Серафим Георгиев все във връзка с назначаването на Кушев. Той не го одобрява, обаче след дадените от мене обяснения се показва доволен.

Вечерта галавечеря от мене в Юнион клуб в чест на Нотап; тостове и голям прием.

19. II. Сряда. Обед с Нотап у унгарския м[инистър]р. Следобед заседание в камарата, в което направих декларация във връзка с подписаното в понеделник турско-българско споразумение за ненападение. Посрещна се много добре с продължителни ръкопляскания. Н. Мушанов искаше да се разисква по декларацията, но председателят не се съгласи, понеже декларацията не се внася за одобрение.

Вечерта галапредставление в операта (сцени от „Живот за Царя“* и балет „Куклената фея“**). След това голям прием в Унгарската легация. На приема Richthofen ми даде да чета телеграмата на Ribbentrop във връзка с разговорите с югославяните. Разговорите били задоволителни и с положителен резултат, нямало причини да се безпокоим от страна на югославяните; ще ни държат в течение на по-нататъшните разговори (отдето се вижда, че не са още привършени). Обаче пак на приема Д. Шишманов¹⁰⁶ ми чете телеграмата от Стратиев¹⁰⁷ (Белград) за разговора му със Смилянч. Съжелявали, че в турско-българската декларация не

* Под това заглавие се е играла операта на Глинка „Иван Сусанин“.

** Балет от Да Файа.

сме възприели пасажа за разговорите на Кьосеиванов с Менеменджоглу; инициативата за разговорите на техните министри в Berghof, била на югославяните; те съжалявали, че поради наша вина не могло да се осъществи балканско споразумение, за да се съпротивяваме на германците, но и сега не било още късно. Явни са настроенятия им против германците. На приема имах продължителен разговор с Magistrati; той намира, че англичаните били много нервни; тукашният американски м[инистър]р Earl* казал на Rendel, че той бил твърде много италианец, Ross (англ. военен аташе) бил твърде много русин (жена му е рускиня), времето било да станат повече британци (т. е. по-спокойни).

20. II. Четвъртък. В 11 часа дойде в Н[ародното] събр[ание] Richthofen, който ми съобщи датите за идването на германците: на 28. II. Bruchenschlag** и влизането на бронираните дивизии ~~в~~^в Добруджа, на 2. III минаване на останалите ~~части~~^{части}. Обърнах му вниманието, че мостовите са вече готови; отдава го на престараване на съответните части. На всеки случай прави впечатление, че германците по такъв явен начин манифестират своите намерения. Ц[арят] мисли, че го правят нарочно, за да предизвикат англичаните; може да се обясни и като натиск върху гърците или „война на нерви“. Richthofen иска да му съобщим и текста на „прокламацията“, с която ще обявим на населението за идването на германците. Отговорих му, че „прокламация“ е излишна и че това ще бъде обикновено известие, текста на което ще му съобщим.

Събрание на болшинството в 11 1/2 часа, под предлог да кажат депутатите впечатленията си от събранията в провинцията и да разгледат въпроси във връзка със законодателната дейност на камарата. Всъщност събраниято бе свикано, за да се изясни въпросът за Кушев. Въпросът се постави от Ив. Петров. За да не стават излишни дебати, дадох аз кратки обяснения, а след това взема думата Кушев, който обясни своето схващане и каза, че дава искрено ръка за обща рабо-

* Дж. Ърл — пълномощен министър на САЩ в България от март 1940 година.

** Подвижен мост.

та с мнозинството. Направи се предложение да не се разисква. Противопостави се Пешев¹⁰⁸, който искаше въпросите да се изяснели, за да няма недоразумения. За предложението му гласуваха само десетина души и мнозина сметнаха, че така той се твърде много изложи. На всеки случай и този въпрос, въпреки големите опасения, се уреди благополучно. Д-р Н. Николаев говори твърде остро против войската въз основа на единични нередовности и искаше парламентарна анкета по мобилизационните назначения и реквизициите.

В 5 ч. бях при Ц[аря] на доклад по текущите въпроси. В 7 ч. отидох на бридж у Гочо Гешев. В 10 ч. с унгарските гости, които тази вечер се върнаха от Рилския манастир, дето ги беше придружила и Кита, в „Широката механа“. Танцува се чардаш и български танци.

21. II. Петък. В 10 1/2 ч. тържествено провъзгласяване на Нотан за почетен доктор на нашия университет в аулата. Севов ми беше съобщил, че шефовете на бившите партии с Мушанов начело искали да видят Царя във връзка с положението. Тази акция трябвало да се осуети, та аз да говоря на Буров и Н. Мушанов, а Кушев да говори на Гичев¹⁰⁹. Видях Бурова в 12 1/2. Не можал да отиде на проектираната среща у Мушанов¹¹⁰. За да си каже мнението, поиска да го ориентирам по някои въпроси. Намира, че сега вече няма друг път, освен този, който следваме, обаче грешката ни била, че по-рано не сме пазели строг неутралитет, та да не се идва до днешното положение. На руската опасност не отдава значение. Становището му е съвсем англофилско (впрочем положително е, че жена му плете чорапи за английските войници, но не и за българските; неразделни са с английския военен аташе Ross и тяхната компания).

В 2.5 часа изпратихме на гарата Нотан. В 5 ч. отидох в камарата, обаче заседанието беше вече дигнато. Имаше голямо възмущение между депутатите, че това, което се е говорило във вчерашното заседание на мнозинството за войската, особено за Николаев е било предадено много подробно в Белград и оттам съобщено по радиото. Очевидно от някой депутат. Подозират Дени Костов или Атанас Попов. Това показва, че

пред мнозинството трябва да бъдем още по-предпазливи.

Поканих Н. Мушанов, който беше при мене от 7 1/2 до 10 часа. Говорихме по много въпроси, обаче той няма никакво намерение да се откаже от акцията си, макар че друг път не бил правил такива постъпки пред Ц[аря]. Много е даже горд, че сполучил да убеди комунистите да не настояват за пакт с Русия и накарал Кимон Георгиев да отиде у тях. Чете ми писмото, което утре ще изпратят на Ц[аря], за да му искат среща. Ще бъде подписано от Кр. Пастухов, К. Георгиев, Гр. Василев, Д. Гичев, Дечев (комунист), д-р Г. М. Димитров¹¹¹, Ст. Костурков¹¹², Н. Мушанов, а вероятно и от Буров. За него не бил сигурен, но ако не подпише той щял да подпише П. Стайнов (на другия ден се оказало, че Буров го подписал, а П. Стайнов казал на Попов, че бил против подписването; истински П. Стайнов!).

22. II. Събота. Сутринта бях в М[инистерст]вото на просветата, дето отдавна не бях отивал. Дойде Попов да ми прочете някои телеграми от чужбина, и Логофетов, да се информира по положението.

Попов се сърди, че полицията запретила всички съветски филми; оказа се, че сега действително такива не се играят, обаче Ст. п. Василев¹¹³ го обяснява с това, че такива сега въобще не се предлагат. Стаменов имал разговор по този въпрос с Вишински¹¹⁴, който бил много недоволен; на това обстоятелство Стаменов отдава отлагането на нашите търговски преговори с Русия.

Следобед в 4 ч. идва при мене Груев. Ц[арят] бил днес страшно нервен, главно поради писмото на оппозицията, и го пратил при мене за повече обяснение. Постарах се да го успокоя, особено по отношение на Русия.

Следобед бях на приема в руската легация по случай празника на Червената армия. Говорих с Лавришчев* за филмите, казах му, че има вероятно някакво недоразумение и ще видим да уредим този въпрос; говорил му и Попов, който засегнал и въпроса за търговските

* Съветският пълномощен министър в София.

преговори. Изглежда, че действително те искат начело на делегацията да има м[инистър]р. Лавришчев обещал да телеграфира по този въпрос в Москва.

Вечерта имавме съвет до 1 1/2 часа. Приехме разните спогодби с германците във връзка с минаването на техните войски. Габровски съобщи, че 7 души пладнари¹¹⁵ били арестувани; у инженер Г. Вълков¹¹⁶ намерили подробни сведения за мобилизацията, поправката на мостовете и др. Арестуван бил и д-р Г. Димитров, обаче той успял да се изплъзне в момента на арестуването и сега се бил укрил¹¹⁷.

23. II. Неделя. Сутринта се събрахме „четирмата“ да изработим разните съобщения, които трябва да направим във връзка с идването на германците. Бях и на филма „Der Krieg im Westen“*, който се даваше в „Балкан“ от Германската легация. На обед у Гочо Гешев, дето бяха и Arnothy**. Той ми съобщи, че и Berker*** вчера му казал, какво германците искали от югославяните да им позволят да прекарат войски поне по линията София—Ниш—Солун. Ако това би могло да стане, действително бихме могли да бъдем много доволни. Впрочем както Буров, така и Н. Мушанов са също на мнение, че би било за нас от грамадно значение, ако и Югославия би могла някакси да се ангажира с германската акция. Уверих ги, че ние правим всичко възможно, за да се успее в това направление.

От 7 до 11 ч. сл[ед]об[ед] бяхме „четирмата“ във Врана при Ц[аря]. Разглеждахме и приехме с малки поправки съобщенията за минаването на германците. Въпросът за военното положение го отложихме. По въпроса за посещението на опозицията при Царя, с която той не може да се помири, взехме следното становище, което обаче още не е окончателно: да кажа аз на Мушанов, че съм дал аз съвет на Ц[аря] да не ги приема, тъй като те искат да се явят при него като партийни шефове, а ние сега партии не признаваме; да му изложат разбиранията си писмено.

* Войната на Запад.

** Унгарският пълномощен министър в София.

*** Турският пълномощен министър в София.

Извикаха Габровски в София по някаква много важна работа, което доста ни разтревожи. Върнахме се после с Ц[аря] в София, в двореца, дето ни чакаше Габровски. Оказа се, че полицията заловила при резервоара на Боянския водопад в една барака чувалче с доста взривове, фитили и някакви съмнителни ампули (предполага да не би да са микроби; сега се изследват). Откриването станало случайно от един ловец, чието куче влязло в бараката. Сигурно е английска работа, дело на Ross, който утре си заминава от София. Царят вярва, че и египетските министри са били отровени от англичаните. Попов заминава тази вечер с генерала за границата. Иска да види войските и на връщане да пътува, прикрит с каскет в III класа да проверява настроенията.

24. II. Понеделник. Приех днес последователно Ст. п. Василев, Каракунев, Ив. Алтънов, Севов, ген. Хаджитков, пак Севов с Габровски, ген. Бакърджиев и Richthofen. Севов ми каза, че Ц[арят] бил против обявяване на военно положение; страхувал се, че военните по този начин искат да вземат всичко в ръцете си; също смятал, че не трябва да се бърза със затъмняването на София, за да не се всява смут. Говори ми и против двете Петрови*, които заплашил с полицията. Те всявали много смут в Двореца. На Richthofen съобщих текста на проектираната декларация за влизането на германските войски у нас.

Следобед дойде Йордан Иванов¹¹⁸. Лице, дошло от Берлин разправяло, че според много близък до Хитлера източник, югославяните били викани в Berghof, за да им се предложи Солун. Драганов телеграфирал два пъти по този въпрос да иска инструкции, но от София нищо не му отговорили. Тогава той по своя инициатива се явил при Хитлер и му обяснил какво значи Македония за нас. Отговорих, че това е интрига, тъй като въпросът за Солун е стар, за него сме говорили няколко пъти с Драганов, а и аз лично съм говорил с Хитлера. Очевидно, касае се за маневра на Драганов, да се хареса на македонците и да zlepоставя правителството. На въпроса на Иванов дали сме направили постъпки пред германците по нашите национални иска-

* Придворни дами на царицата.

ния, отговорих утвърдително, без да влизам в подробности. Иванов ми каза още, че генерал Ганчев*, когато дошъл в София, донесъл копия от две писма на цар Фердинанд до Хитлера и отговора на този последния, които предал в двореца. Дал ги обаче и другаде, дето били фотографирани, Иванов ми даде и на мене копия от тях.

От 7 до 9 министерски съвет. След това разговаряхме с Габровски до 11 часа, главно върху проекта за дирекция на пропагандата¹¹⁹. Той се оплаква от „Гражданската мобилизация“; показва ми сведения за това, че Теди Берберов продължава да държи връзка със звенарите¹²⁰. Ампулите, намерени заедно с взривовеществото при Бояна, не съдържали микроби, но пак някакво взривно вещество.

25. II. Вторник. До обед бях в М[инистерст]вото на просвещението. Следобед съвсем кратко заседание в Нар[одното] събрание. Повиках Н. Мушанов и му съобщих, както беше уговорено, че съм дал съвет на Ц[аря] да не приема шефовете на опозицията, тъй като те се явяват като представители на политически партии, каквито ние сега не признаваме. Мушанов отговори, че Ц[арят] има без съмнение правото да откаже срещата, обаче мотивът, който сме избрали, не бил сполучлив. Казах му подписалите писмото да си изложат мнението писмено. Той отговори, че ще ги свика и се надява, че повечето ще изложат мнението си писмено, обаче той сам няма да направи това.

Разговарях с някои депутати, а след това със Севов и Габровски, който тази вечер заминава за провинцията, да даде нужните нареждания във връзка с минаването на германците. Вечерта у Такворян.

26. II. Сряда. Дойде при мене проф. Ал. Станишев да ме убеждава да не пропуснем да искаме и Кукуш. Това му било обещано от високопоставено лице от Wilhelmstrasse**, обаче не иска да ми каже името му. Приех после Рашко Маджаров¹²¹, който ми изложи пла-

* Адютант на бившия цар Фердинанд.

** Популярно название на Германското външно министерство по улицата, на която се е намирало.

на си за реформа на Ипотекарната банка. В 12 ч. отидох при Попов във Външ[но] м[инистерст]во; Richthofen бил при него и му казал, че минаването на германците ще стане както беше уговорено: на 28 — бронираните дивизии, Flak и Luftschutz*, а също поставяне на мостовете; на 2 март останалите войски. Одобряват декларацията ни за пред камарата и ще направят необходимото да се обяви София за открит град. Искат на 1 март да отидем с Попов във Виена да подпишем пакта. Попов е твърде съкрушен и категорически отказва да отиде във Виена. Отиването ми във Виена на 1 март се явява действително много неудобно, по тази причина се споразумяхме да предложим пактът да бъде подписан от Драганов, комуто още вчера бяхме изпратили с куриер пълномощно за тази цел, а ние да отидем по-късно, за да му се даде нужната тържествена санкция.

На обед във Врана с Кита по случай 80-годишнината на цар Фердинанд, когото вчера поздравих телеграфически от страна на Министерския съвет. Бяха всички стари ветерани на цар Фердинанда: генерал Марков, Добрович с жена си¹²², дъщерята на ген. Марков (Монтефорте)¹²³, Драндаров, инж. Стоянов с жена си, ген. Стоянов, г-жа Дим. Станчева с дъщеря си, Кирил, Евдокия¹²⁴, престолонаследникът¹²⁵, Мария Луиза с гувернантките, разбира се, и Царицата¹²⁶ с Ел. Петрова. Престолонаследникът беше много весел и игра продължително със сестра си след обела.

Отделихме се с Ц[аря] в кабинета; благодари ми преди всичко, че сме поздравили баща му; изглеждаше много доволен от това. Докладвах му разговора с Richthofen; одобри плана ни за подписване на пакта. Съобщих му това, което ми каза Йор. Иванов за Драганов. Призна основателността му и се съгласи, че Драганов въобще трябва да бъде отзован, без да му се дава друг пост.

Следобед разговарях с Попов в Събранието, а след това се срещнахме с Richthofen тримата в М[инистерст]вото на външ[ните] работи. Казахме му предложението ни за подписването на пакта, като се позовахме и на обстоятелството, че не бихме могли да отсъству-

* Противовъздушна охрана.

ваме на 1 март от София, тъй като другите министри не са напълно ориентирани по всички въпроси. Отговорите ни, че напълно разбира и споделя нашето становище и обеща веднага да телеграфира в Берлин. Счита, че е необходимо обаче обявяването за присъединяването към пакта да стане на 1 март, което разбира се ние възприехме.

В 8 ч. след заседанието на камарата имаме министерски съвет без Габровски, Даскалов, Василев¹²⁷ и Горанов, които са в провинцията. Съобщихме на министрите за предстоящото минаване на германците и подписването на пакта.

27. II. Четвъртък. И днес беше един усилен ден. Отидох в камарата, за да взема участие във финансовата комисия по законопроекта за изменение на Закона за пенсиите. Преди това видях Габровски, после Груев, в 11 ч. Richthofen, който ми събщи, че германското правителство настоявало на 1 март да отидем във Виена или аз, или Попов. То отдавало голямо значение на подписването на пакта и не искало това да стане по-малко тържествено, отколкото с другите страни, толкова повече, че щял да присъствува и Сiano. Военният протокол бил одобрен от герм[анското] върховно командване; неясен остава само въпросът, дали нашите войски биха взели участие против Турция, ако бъдем нападнати от нея. Обеща да иска разяснения. София не би могла да бъде незащитен град. Обаче сам Richthofen предложи, ако главното командване го приеме, да се обяви от герм[анска] страна, само че герм[анските] войски няма да минават през София.

Бях за малко във финансовата комисия. След това дойде Д. Шишманов, а в 1 часа Rendel да настоява да се освободи Гриневич (чиновник от Англ[ийската] легация), за когото полицията твърди, че не знае къде е¹²⁸. Заплашва със скъсване на сношенията и репресии срещу наши поданици или легационни чиновници в Лондон. Не искал да скъсаве сношенията си за такива дребни въпроси; към това ги тикали германците. Англия никога нямало да направи нещо, за да наруши неутралитета ни, обаче ако германците влязат у нас, ще ни считат за неприятелска страна. Заплашваше с бомбардировки; тяхната авиация сега била много

силна. Защо сме мобилизирали против Турция при личността на подписаната декларация. Отговорих му, че това е само мярка за сигурност и успокояване на населението. От своя страна запитах защо Турция държи на нашата граница така голяма армия вече повече от година. Загатна, че известни приготовления на германците, като постройката на мостове през Дунава и заемаването на Чамкория за герм[анската] главна квартира не могат да останат без знанието на бълг[арското] правителство, обаче не ми постави направо въпроса дали германците ще минат през нас и дали сме дали съгласието си, както аз очаквах.

В 1 1/2 дойдоха Габровски и генералът, с които говорихме за мерките, които предстоят да се вземат. Едва в 3 без 1/4 отидох в къщи да обядвам и в 3 часа отидох при Ц[аря]. Съгласен е да отиде във Виена и с другите предложени мерки. Възмущава се от поведението на Попов и от неговото малодушие. Действително Попов, който днес лежи (имал тръпки и си турял термофор, вероятно от нервност), беше много доволен, когато му съобщих, че германците са съгласни да отиде само един министър.

В 4 ч. отидох в Съвета. В 4 1/2 дойде Richthofen, комуто съобщих решението да отидем във Виена; и той ще дойде с мене. След това виждах Габровски във връзка с аферата Гриневич и Каракунев по добруджанските въпроси. В 6 ч. отидох в камарата, дето се разглеждаше законопроектът за изменение на Закона за държавните служители. След Божилов говорих и аз накратко. Бях посрещнат с ръкопляскания и изпратен с много продължителни ръкопляскания и след като бях вече стигнал на мястото си.

След заседанието видях Логофетов, когото ориентирах по положението и се споразумяхме как ще бъде свикана камарата на извънредно заседание в неделя. Дойде след това Груев във връзка с едно опровержение на съобщението на „Политика“*, че Ц[арят] приел водачите на опозицията начело с Мушанов. След него дойдоха Габровски и Севов, с които останахме до 10 часа.

28. II. Петък. Преди обед приемах в Мин[истер-

* Югославски всекидневник, продължава да излиза и сега.

ския] съвет и уреждах въпросите във връзка със замиването ми във Виена. Поради болестта на Попов трябваше да уреждам и работите във Външи[о] м[инистерст]во. Подир обед камарата имаше кратко заседание, а вечерта след заседанието на народните представители беше съобщено, че в неделя ще има заседание на болшинството и извънредно заседание на камарата.

Преди обед беше при мене Richthofen, който ми съобщи, че съобщението за присъединяването ни към пакта ще трябва да се предаде на пълномощните м[инист]ри на Русия, Турция и Югославия, а същевременно и чрез нашите пълномощни министри в Москва, Анкара и Белград тази вечер към 7 часа; по същия начин утре към 7 часа да стане уведомяването за минаването на германските войски. Тукашните пълн[омощни] м[инист]ри бяха уведомени за пакта тази вечер в 7 часа от Д. Шишманов. Посрещнали са го спокойно с изключение на Berger, който в първия момент се доста разтревожил и изненадал, но се успокоил след уверенията на Шишманов за нашите миролюбиви намерения.

В 6 ч. минист[ерски] съвет, на който уведомих колегите за това, което предстои да се направи. От 7 до 9 официална аудиенция при Ц[аря], след което заседанието на Съвета продължи до 11 1/2. Останах да довърша още някои работи, та си отидох едва в 12 1/2 ч., макар че бях много уморен и утре трябва да ставам рано.

1. III. Сьбота. Трябваше да тръгнем тази сутрин с аероплана в 7 1/2 часа, обаче от Герм[анската] легация съобщиха да чакаме, додето ни телефонират. Оказа се, че аеропланът (тип „Кондор“, същият, с който пътува Хитлер, и с неговия пилот Bauer), вчера кацнал погрешно и на лошо място, на Божурище вместо на Враждебна, вследствие на което затънал в калта до осите на колелата. Успели да го извадят едва към 4 ч. сутринта с 5 трактора и затова трябвало да му се направи обща проверка. В това време докарали два по-малки аероплана от Божурище, обаче от тях нямаше нужда. Тръгнахме едва в 10 часа, а именно Richthofen, Д. Шишманов, Г. Серафимов и Балан при много хуба-

во и спокойно време. Само близо до Виена се появи доста скачане, от което, ако се беше продължило, щеше да ми стане лошо. Стигнахме във Виена към 12 1/2 ч. Тържествено посрещане: Ribbentrop, почетна рота с музика, двама генерали и петнадесетина висши чиновници, строени в шпалир с униформи.

Из пътя до Виена имах възможност да засегна важните въпроси с Ribbentrop. Югославяните обещаха да не се намесват, това било 100 на сто сигурно; преговорите с тях обаче продължавали; германците се надявали, че и те ще се присъединят към пакта. Обърнах внимание към подозрителното им държане: мобилизацията, слуховете за военно правителство в Скопие и думите на Смилянч пред Стратиев за евентуален блок от Югославия, България и Турция. Обясних, че разбираме много добре тяхното поведение и техните настроения, обаче трябва да бъдем предпазливи, понеже София се намира само на 50 км от границата. Ribbentrop ме увери, че няма никакви причини за безпокойство и че те са взели всички мерки, за да се справят с всяко положение.

За русите каза, че нямат изрично споразумение и че русите няма да бъдат доволни, обаче техните отношения са добри и те няма да се развалят по този въпрос. Русите ще се помирят със създаденото положение и няма да реагират.

Присъединяването ни към пакта „юридически“ обезсилва военния протокол за неучастието ни във военните действия. Обаче „фактически“ тази възможност няма да се яви, понеже за нас опасност би имало само от турците, а те ще мируват (по-късно узнах от Richthofen, че Хитлер изпратил собственоръчно писмо до Исмет Инюню¹²⁹). Напомних изричното желание на фюрера нашата войска да се не намесва активно във военните действия. Отговори ми, че това им било добре известно и ще го имат предвид. Увери ме, че на всеки случай те не биха искали от нас нищо, с което ние сами не бихме били съгласни.

Обявяването на София за незащитен град смята за безпредметно и излишно.

Отседнахме в хотел „Бристол“, дето получих чудесен апартамент; особено хубава е банята. Ръмеше малко дъжд. В 1 ч. се отправихме за двореца „Белве

дере“. Аз бях заедно с Richthofen. Из пътя имаше доста народ и големи кордонни полиция, като публиката се задържаше в въжета. Полицаите бяха обърнати отчасти с лице към публиката. Изглежда, че всичко това беше във връзка с идването на фюрера.

При влизането ни в двореца едно отделение войници отдаде пак чест. Посрещна ни Ribbentrop. Минахме в обширния хол, дето ми бе представен граф Чано, японският посланик, унгарският, румънският и словашкият¹³⁰ пълномощен министър и някои други лица. Към 1 1/2 часа минахме в салона с два огромни гоблена, дето трябваше да стане подписването. Аз бях вдясно от Ribbentrop, вляво от него Чано, вдясно от мене японският посланик. Церемонията трая доста, понеже трябваше да се сложат 64 подписа. Ribbentrop откри церемонията с няколко думи. След подписването аз прочетох моята декларация (направило впечатление спокойният ми тон и ясното произношение, та по радиото се чувало много добре). След това Ribbentrop закри заседанието с една малко по-дълга реч, която прочете. Наоколо имаше около 200 души. Много фотографии и кино.

Излязохме пак във вестибюла. Ribbentrop и Чано един след други ми предадоха писмата, с които при уреждането на балканските граници ни се признава излазът на Бяло море, приблизително от устието на Струма до устието на Марица. Да се пазн в най-голяма тайна и да се разгласи само със съгласието на двете правителства.

Дойде фелдмаршал Кейтел¹³¹, комуто предадох поздравления от Ц[аря] и разменихме няколко думи. След това се наредихме да посрещнем фюрера. Аз бях пръв на десния фланг. След поздравлението фюрерът разговаря доста продължително с мене и Чано, като се интересува за пътуването ми и злополуката с аероплана, за която бе уведомен. Между другото казах му нашите констатации за лошото състояние на турската армия по впечатление на нашите офицери, които са ходили в техните линии на границата.

Обедът беше сервиран в златната кръгла зала на двореца на една огромна кръгла маса, покрита цяла с тъмночервени рози. Аз бях вдясно от фюрера, вляво от него Чано, вдясно от мене фелдмаршал Кейтел. Фю-

перът през време на яденето малко говори, и то само в паузите. Разменихме няколко фрази, като засегнахме пак въпроса за Югославия. Той каза на Keitel това, което научи от мен за състоянието на турската армия. Keitel потвърди, че и техните сведения били такива. Повече разговарях с Keitel, който е много симпатичен човек. Говорих му за нашето желание герм[анското] главно командване да съобщи, че герм[анските] войски няма да минават през София (както това сме уговорили и във военния протокол), за да избегнем английската бомбардировка, или поне да поставим англичаните на изпитание, дали ще вземат моралната отговорност за такава бомбардировка. Отговори, че това би могло да стане, обаче то не би имало никакво практическо значение. Ribbentrop е на същото мнение и не ни съветва да настояваме. Потвърди, че те правят всичко възможно да се запазят добри отношения между техните войски и българското население. Затова и намалили заплатите на техните войници от 1000 на 300 лева месечно, макар войниците да не били никак доволни от това нещо. Забелязах, че у нас е много по-евтино и че с 300 лева може да се купят доста работи. На всеки случай той моли да не се придържаме съвсем строго в тази наредба и ако някой войник направи някой дълг, да допуснем неговото изплащане.

След обета минахме в друг салон, дето останахме около един час. През всичкото това време фюрерът разговаря само с мене. Подигнах пак въпроса за русите и югославяните. За русите ми каза същото, каквото и Ribbentrop. Германците имали по-големи интереси, за да осуетят създаването на английски фронт на Балканите и по тази причина русите трябвало да отстъпят.

По-интересен беше въпросът за Югославия. Говори ми както и Ribbentrop, но каза, че ако се опитат да направят нещо ще ги смаже. Интересна е промяната, настъпила в неговите схващания след срещата ни в Berghof. Тогава той смяташе, че застъпник на англофилството е главно принц Павел и се надяваше, че би могъл да стане някакъв обрат при пълнолетието на крал Петър. Сега смята, че при крал Петър, който бил възпитан в Англия, англофилството още повече би се засилило. Изтъкнах му двойственото поведение на Югославия и внушенията, които прави Смилянич. То-

гава у него се появи едно трепване, като че внезапно взема едно решение, също така както това стана при решаването на въпроса за Добруджа. Повика унгарския пълн[омощен] м[инистър] (Стояй) и Ribbentrop, които бяха наблизил и заяви, че югославяните, каквото и да направят, никога не могат да бъдат наши приятели. При уреждането на балканските работи ревизията трябва и тях да засегне. Те трябва да направят отстъпки както на България, така и на Унгария. Не могат да останат в тези граници, както са създадени във Версай. Когато му заговорих най-напред за Югославия, той помисли, че ще предявявам пак претенции за Македония, та ме прекъсна и почна да излага това, което ми беше казал в Berghof през януари. Казах му, че по тоя въпрос ние вече сме се обяснили и че сега ни интересува само поведението на Югославия във връзка с военните операции.

Заговори общо за войната. Суецкият канал бил затворен с два потопени парахода, тъй че сега през него могли най-много да минават малки плавателни съдове. Той знае колко е трудно това да се поправи от запущването на Вилхелмовия канал при Кил. Ако се опитат да извлекат параходите, те ще се задълбят още повече в пясъка. Ако се опитат да ги разрушат с взривове, рискуват съвсем да засипят канала. Щяха да ми показват и фотографии от канала с параходите, но после така остана. Сведенията бяха потвърдени от Keitel.

Тъкмо им бяха съобшили изчисленията, че през февруари били потопени 740 000 тона. Подводната война била извънредно трудна през зимата, особено в Сев[ерно] море. Също и през март мъчно могла да се води. Те ще я засилят твърде много през април, когато ще имат 10—12 пъти повече подводници.

Говори продължително и за американската помощ*, която счита за неефикасна. Изнесе подробни цифри с колко метали, фабрики и пр. разполага Америка и с колко Германия. Превъзходството на Германия е голямо. Те най-добре знаят в Германия колко е мъчно да се уреди това производство, защото са го опитали. При това германците имат вече значителен Vorsprung** и

* Американската помощ за Англия.

** Предимство.

винаги ще бъдат напред в усъвършенствуванията. Изобщо задоволително военно производство в голям мащаб е невъзможно при демократическия режим и парламент, защото е необходима централизация в едни ръце. Американската помощ може да дойде след 2—3 години, когато ще бъде късно. Ribbentrop пак на няколко пъти каза, че войната вече е спечелена „gestlos“* за Германия.

В 4 1/2 отидохме в хотела, дето останахме да приказваме с Драганов и Шишманов. В 6 часа приех Огнянов и Бобев, представители на „Зора“ и „Утро“, на които казах няколко думи във връзка с пакта. След това се оттеглих на почивка, понеже се чувствах много изморен, но не можах да заспя. Извикаха ме, понеже дошъл Dörnberg, който ми предаде поканата на Ribbentrop за една интимна вечеря в „Drei Husaren“, на която съм могъл да заведа само още двама души. Спряхме се на Драганов и Шишманов.

Ribbentrop дойде лично да ме вземе за вечерята чак от стаята, в 9 ч. Бяхме в общата зала на ресторанта, но в страна зад едни колони. Стана дума пак за американската помощ, която Ribbentrop означа като блъф и Quatsch**. Той добре познавал американците, понеже прекарал там 4 години. Те били много непостоянни и могли днес да искат едно, утре друго. Не са в състояние да вземат ефикасно участие в една война нито в Европа, нито в Далечния изток поради океаните. Японците биха били много доволни, ако американците се намесят, защото тогава флотата им ще бъде принудена да се отдалечи много от базите си и може лесно да бъде бита.

С директора на пресата Schmidt разговаряхме [за]*** една допълнителна спогодба за пресата, каквато те имат и с другите държави, присъединени към пакта. Те предпочитат gelenkte Presse****, а не цензура. Отговорих му, че съзнавам предимствата, обаче у нас е невъзможно, поради липсата на школувани журналисти.

Драганов беше започнал да разправя на Ribbentrop

* Напълно.

** Празни приказки.

*** В оригинала е „с“.

**** Гъбков печат.

своите схващания от нуждата от една голяма България (до Мидия — Енос и Македония). Schmidt с насмешка каза, че тази теория на Драганов им била вече добре известна.

След вечерята отидохме в един Bierlokal*, където се събирали партийните им хора и от дето започнало движението. Няколко малки зали с живопис по стените, всичко препълнено с хора, но все пак gemütlich**. Имаше един добър певец на пианото, но пееше и публиката. Създаде се много добро настроение, също и у мене и благодарих на Ribbentrop, че сме дошли тук. Той на два пъти изтъкна, че искал да ми покаже как тук идвали най-различни хора и се осъществявало тяхното Gemeinschaft***. Правеха впечатление много хора в униформа, които събираха помощи за зимата. Чаканото беше много мълчаливо и мрачно. Вижда се, че е ял вероятно калая при срещата, която е имал с фюрера преди вечерята.

Прибрахме се в хотела в моята стая с Драганов и Шишманов да редактираме благодарствените телеграми до Hitler и Ribbentrop и останахме до 2 1/2 часа, макар че и утре трябва да се става рано.

Към 1. III. (добавка, вмъкната на 3. III). Приемът във Виена беше много сърдечен. Ribbentrop се показваше твърде приятелски разположен, често ме улавяше за ръка и идваше да ме вземе от стаята. Хитлер също беше много разположен. На обяда си взема два пъти от сладкото и каза на един от интимните си, че всички добри намерения (да не яде много сладко) пропаднали. Това той правел само когато е добре разположен. Изобщо присъединяването на България към пакта тъкмо в този момент, когато толкова ни заплашват и Оста има неуспехи, се цени твърде много. Изглежда, като че ли се е присъединила велика сила, а не малка България.

Казаха ми, че Идън¹³³ при посещението си в Анкара предложил на Турция да ѝ се даде Сирия, за да я вкара във войната.

2. III. Неделя. Събудиха ни в 7 часа, макар че трябваше да тръгнем след 9 часа. Сутринта се събрахме в

* Бирария.

** Уютно.

*** Общуване.

моята стая с Richthofen и Драганов. Драганов започна да развива своята теория. Имали сме непременно нужда от Източна Тракия до Мидия—Енос (за Цариград не сме претендирали, освен ако ни го дадат), защото сме били една свръхнаселена страна и не сме имали индустрия (това се казва на един германец!). Също и Македония трябва да ни се даде. Richthofen забеляза, че по-рано би трябвало да уредим Тракия. Драганов отвърна, че това било лесно, ний в първата война само в няколко месеца сме преобразили Дедеагач (!), обаче ние не сме искали всичко да ни се даде още сега. Очевидно Драганов иска да играе ролята на голям патриот, максималист, без да държи сметка за политиката на правителството, която той сигурно не одобрява. Вчера заявяваше, че вижда разрешението на македонския въпрос в една автономна Македония с главен град Солун. Отговорих му да не казва това нещо в София, понеже самите македонци са против, тъй като са убедени, че българите ще бъдат тогава в малцинство. Той е уверен, че германците сега не предлагат Солун на сърбите, понеже сме (т. е. той) сме се били противопоставили!

В 9 ч. дойде Ribbentrop да ме вземе пак от стаята. Из пътя го запитях дали знае вече как русите са реагирали на присъединяването ни към пакта. Отговори ми, че станал късно и нямал време да прегледа телеграмите. Не знам дали ми каза истината, понеже Richthofen бе успял вече да ми съобщи, че Деканозов посрещнал съобщението студено и направил няколко забележки. Молотов бил казал, че те смятали Балканите за тяхна зона на влияние¹³⁴.

Заминаването стана в 10 ч. при същата церемония и много хубаво време. Пътуването беше много спокойно и приятно. Стигнахме на Враждебна в 12 1/2 ч. Посрещнаха ни: Кита, г-жа Richthofen и други дами от легацията, министрите, които едва успяха да стигнат от молебена, Логофетов, Д. Пешев (което ми направи впечатление, пак лицемерие!), някои народни представители, Magistrati и др.

Отидох направо при Ц[аря], който беше много развълнуван и видимо твърде доволен. В 2 1/2 отидох в Съвета, дето ме чакаха министрите. Останах малко с тях, понеже в 3 ч. беше определено заседание на мно-

зинството, а аз още не бях готов с декларацията. Обадих се по телефона на Попов, когото бях помолил на тръгване да попълни декларацията с пасаж за присъединяването ни към пакта. Той не беше направил това и ми продиктува само няколко думи за встъпление. Комбинирах нещо набързо и в 4 ч. отидох в Събрание-то, дето чакаха министрите и народ[ните] представители. Казаха ми, че настроенията били добри и се канели да пеят „Шуми Марица“.

В мнозинството ни посрещнаха с акламация и ура. Всички, които говориха (Екимов, С. Янев, Сераф. Георгиев, Лазар Попов, Рашко Атанасов, Ал. Загорев, Хр. Статев, Липовански и др.), одобриха безрезервно действията на правителството. Само Ив. Петров (от Ябланица) изказа недоволство: 1) че научил едва в 11 1/2 преди подписването; 2) по принуда ли сме отишли във Виена; 3) присъединяването към пакта значело война. В една къса, но сполучлива реч, от която колегите м[инист]ри останаха възхитени и казаха, че никога не съм говорил тъй добре и убедително, обясних положението: 1) подобни договори не се съобщават предварително на камарата; 2) макар по чл. 19 от Конст[итуцията] да сме задължени само да съобщим договора на камарата, ние го подлагаме на нейното одобрение; 3) присъединяването към пакта не значи война; ние сме убедени 95%, че можем да запазим нашата миролюбива политика и затова го подчертаваме, защото сме дълбоко убедени в това, а празни фрази никога не сме говорили; има малък риск, обаче не носи риск само онзи, който нищо не предприема; 4) българският народ в подобни моменти не може да остане в летаргия и да не прояви воля и енергия; двадесет години всички сме говорили за ревизия и сме очаквали този момент; сега не можем да капитулираме и да се откажем да действваме; нашата политика е логичното последствие от всичко това, което е станало след войната; 5) при разрешаването на Добруджанския въпрос в камарата народното представителство показва как трябва подобни събития да се приемат: с овации без разисквания. Прие се единодушно така да стане и сега.

Заседанието в пленума се откри на 6 1/4 ч. при препълнени галерии. Влизането на министрите бе посрещнато с шумни овации и ура и със ставане на крака.

Когато се явих на трибуната — продължителни ръкопляскания, след речта ми пак овации. Мушанов, П. Стайнов и Держански се опитаха да протестират, обаче бяха винаги заглушавани с ура; комунистите обаче мълчаха и само се подсмиваха. Гласува се с огромно мнозинство от цялото болшинство с изключение на опозицията, която още преди заседанието бе отправила интерпелация, подписана от 17 души¹³⁵.

Бях много уморен, прибрах се в къщи, легнах в 10 ч. и спях почти непрекъснато до 9 ч. сутринта.